

Hvor går Kina?

Bok-essay i form av rapport til Det kongelige norske utenriksdepartement

Stein Tønnesson

Seniorforsker, Institutt for fredsforskning (PRIO)

Jennings Randolph Senior Fellow, United States Institute of Peace (2010-11)

Fra 15-19. oktober 2010 møttes de 370 medlemmene av Sentralkomiteén i Kinas Kommunistiske Parti til plenumsmøte i Beijing, hovedsaklig for å diskutere Kinas neste femårsplan. Møtet ble også preget av diskusjoner om det lederskiftet partiet står foran under den 18. partikongressen i 2012, da Xi Jinping (nr. 6 i det politbyrået som ble valgt på kongressen i 2007) skal etterfølge Hu Jintao. Plenumsmøtet valgte som ventet Xi til ny nestleder i Partiets mektige militærkommisjon. Det var et nytt viktig steg på Xis vei mot makten i årene 2012-20. Senest i 2020 vil også han måtte gå av, for det er etablert en norm om at ingen partileder kan sitte mer enn to femårsperioder.

Før Sentralkomiteens møte hadde statsminister Wen Jiabao (nr. 3 i politbyrået og en pasjonert nettsurfer) holdt flere taler og gitt intervjuer både i inn- og utland der han understreket betydningen av ytringsfrihet og demokratiske reformer, noe han også gjorde foran partikongressen i 2007. Verken den gangen eller nå fikk det store konsekvenser. Statsministerens vedholdende utspill om behovet for politiske reformer, som ofte knapt

refereres i kinesiske medier, er likevel neppe noe spill for galleriet. De må oppfattes som uttrykk for at det finnes en gruppering innenfor partiets toppledelse som vil åpne for mer demokrati og ytringsfrihet. Men motkreftene er sterke. Det sto ingenting om demokratisk reform i det kommunikeet som ble offentliggjort etter Sentralkomiteens møte, bare en kort setning om “utvikling av sosialistisk demokrati”. Det må tillegges at selv ikke Wen Jiabao og hans meningsfeller tar sikte på å tillate noen organisert politisk opposisjon utenfor partiets kontroll. Deres reformstrategi går ut på å demokratisere beslutningsprosessene innenfor partiet, øke Den nasjonale folkekongressens betydning ved å la den sitte sammen i større deler av året, kanskje gi Kinas åtte tillatte “støttepartier” en mer selvstendig rolle, åpne for lokalvalg med flere kandidater på by- og distriktsnivå (allerede vanlig på landsbynivå), gi økt spillerom for uavhengige organisasjoner i et fremvoksende “sivilsamfunn”, redusere partiets detaljstyring av statlige institusjoner, bygge opp mer uavhengige domstoler med grunnlag i rettsstatsprinsipper, og skape nye mekanismer for å konsultere ulike samfunnsklasser.

Selv om det var spekulert kraftig i det på forhånd, slo det ned som en liten bombe da Det norske stortings nobelkomité en uke før Sentralkomiteens møte gjorde kjent at Nobels fredspris for 2010 skulle tildeles den kinesiske dissidenten og politiske fangen Liu Xiaobo, en veteran fra studentdemonstrasjonene i Beijing 1989 som i desember 2009 var blitt idømt 11 års fengsel – en uvanlig streng straff. Hans viktigste forbrytelse var å ha spilt en hovedrolle i organiseringen av Charter 08, et nettverk som i utgangspunktet besto av omlag 300 personer og som senere samlet inn over 10.000 underskrifter på forslag om demokratisering og desentralisering. Når Liu fikk en så streng straff, var det trolig fordi kommunistpartiet ønsket å statuere et eksempel: Advare alle opposisjonelle mot forsøk på å *organisere* opposisjon. Å uttrykke avvikende meninger på individuell basis kan tolereres, men ikke danne organisasjoner utenfor partiets kontroll.

Nobelprisen til Liu Xiaobo kan ha bidratt til å nøytralisere den signaleffekten som den strenge dommen var ment å ha. Å bli idømt en streng straff ble plutselig en nøkkel til å oppnå en prestisjetung pris i stedet for en straff til skrekk og advarsel. Denne virkningen av dommen må ha vært diskutert i gangene under Sentralkomiteens møte. Mange må ha tenkt at straffen mot Liu Xiaobo var en taktisk feil, en boomerang som slo tilbake mot Kinas Kommunistiske Parti, mens andre nøyde seg med å oppfatte Nobelkomiteens pristildeling som en uvennlig handling fra krefter i Vesten som ønsker å stanse Kinas fremvekst og undergrave kommunistpartiets makt. Diskusjonene har trolig gått høyt i Beijing om hvordan Kina burde reagere overfor Norge – og hvordan Liu Xiaobo skal behandles i tida fremover. Likevel kom

slike diskusjoner selvsagt i skyggen av det som var Sentralkomiteens hovedanliggende: Å utarbeide en ny femårsplan for verdens nest største og raskest voksende økonomi.

Tautrekkingen innenfor Kinas Kommunistiske Parti om Kinas vei videre, om rentenivå og valutakurs, om alle problemene som har tårnet seg opp i det kinesisk-amerikanske forholdet – og om Norges offisielle ansvar for Nobels fredspris – gjør det påkrevet for norske politikere å fordype sin kompetanse på Kina. Kinakunnskap er blitt alt for viktig til å overlates til sinologer; samtidig må vi trekke maksimalt på sinologenes kunnskap og oppmuntre flere til å lære seg kinesisk.

Det ovenstående utgjør noe av bakgrunnen for den rapporten som følger. Den bygger dels på inntrykk fra et seminar avholdt i Beijing i mai 2009 (i samarbeid mellom Institutt for forsvarsstudier, Institutt for fredsforskning og det kinesiske Institute of World Economy and Politics). Rapporten bygger også på forfatterens deltakelse i det halvårlege Stockholm China Forum, der europeiske, amerikanske og kinesiske utenrikspolitiske forskere og beslutningstakere de siste tre årene har møttes til dialog om hvordan USA og Europa møter den kinesiske utfordring. Flere av de forfatterne som diskuteres nedenfor har vært aktive deltakere i Stockholm China Forum, som møtes neste gang 23-24. januar.

Rapporten som følger har form av et bok-essay, en guidet tur gjennom et utvalg nyere europeisk-språklige bøker om Kinas fremvekst som økonomisk, kulturell og politisk stormakt.¹ Essayet tar nesten bare for seg monografier. Det ville ført for langt å skulle gjennomgå redigerte bøker og tidsskriftsartikler, som finnes i enorme antall.

¹ Arbeidet med rapporten avfødte dessuten et foredrag i Polyteknisk forening, Oslo, 23. september 2010 og en kronikk i *Morgenbladet* 8. oktober 2010.

² “Very few things that happen during my lifetime will be remembered after I am dead. Even 9/11 or the Iraq

1. Innledning

“Svært lite av det som skjer i vår levetid vil bli husket når vi er døde. Selv 11. september og krigen i Irak ... vil gradvis falme til de til slutt blir henvist til historiebøkernes fotnoter. Men med Kinas vekst er det anderledes: Det er den store historien i vår tid og dens ettervirkninger kan gi gjenlyd gjennom kommende generasjoner.” Det er Mark Leonard som sier dette i boka *What Does China Think?* Börje Ljunggren, Sveriges tidligere Kina-ambassadør, sier omtrent det samme i boka *Kina - vår tids drama*:

“Hur framtida generationer kommer att se på vår tid är omöjligt att veta. ... Högst troligt är att Asiens dramatiskt växande roll kommer att vara ett huvudtema, och i centrum för den utvecklingen står Kina. Landets ekonomiskt drivna utveckling till supermakt är i sig ett stort drama med konsekvenser inom praktiskt taget alla områden.”²

Jeg skal gjemme Ljunggrens bok til slutt, men begynne med Mark Leonard, en debattlysten europeisk brite som kom til Kina etter å ha skrevet en EU-begeistret bok om hvordan Europa ville gjenerobre sin dominerende posisjon i en verden der militærmakt ikke lenger har noen avgjørende betydning.³ I Kina ga han seg til å diskutere like ivrig som han hadde gjort i Europa og Amerika, og han oppdaget at de omlag 200 engelsktalende kinesiske intellektuelle og offentlig ansatte som han nådde å intervju, hadde like ulike meninger seg imellom som han var vant til hjemmefra. Titelen på boka hans, *What Does China Think?*, er misvisende. Boka ser nemlig ikke på Kina som en enhet, men beskriver kinesere med ulike meninger. En korrekt tittel ville vært *What Do the Chinese (English Speaking Researchers and Intellectuals) Think?* Leonard så og hørte noe som de færreste andre kinabokforfattere har sett eller hørt, nemlig at Kinas interne debatter kan få avgjørende betydning for Kinas fremtid. “Og”, sier Leonard: ”vi kommer snart til å oppdage at vår verden har endret seg på grunn av deres tenkning.”⁴ ”Vi” i Leonards språkbruk er ”vi i Vesten”. ”De” er kineserne. ”De” kommer til å endre ”vår” verden.

² “Very few things that happen during my lifetime will be remembered after I am dead. Even 9/11 or the Iraq War ... will gradually fade until they become mere footnotes in the history books. But China’s rise is different: it is the big story of our age and its after-effects could echo down generations to come.” Mark Leonard 2008. *What Does China Think?* (London: Fourth Estate): 5. Börje Ljunggren 2009. *Kina - vår tids drama* (Stockholm: Hjalmarson & Högberg). Ljunggrens tittel er et svar på Gunnar Myrdals *Asian Drama* fra 1968.

³ Mark Leonard 2005. *Why Europe Will Run the 21st Century* (London: 4th Estate). Se: <http://bigthink.com/markleonard>

⁴ “We will soon find our world changed by their thinking.” Mark Leonard 2008. *What Does China Think?* (London: Fourth Estate): 18.

Hvordan da? Leonard oppdaget noe annet også, og det var at kinesiske intellektuelles oppfatninger kan plasseres på en venstre-høyre-skala, akkurat som i “vårt” gode gamle Europa. “De” er akkurat som “oss”. De slåss om hvor stor del av samfunnskaka staten skal legge beslag på, hva slags politiske reformer som trengs og hva slags makt som må til for å fremme nasjonale interesser. Hard eller myk? Militær, økonomisk, kulturell? Og de diskuterer så fillene fyker om Kina kan unngå et økonomisk tilbakeslag, om konflikt med USA er uunngåelig, hva som skal til for å sikre fortsatt fredelig vekst? Kanskje burde jeg lært av Leonards funn og laget en oversikt over kinesernes egen politiske litteratur, men på samme måte som ham kan jeg ikke lese kinesisk. Så den oppgaven må sinologene ta. Jeg må nøye meg med å referere Leonard og andre europeisk-språklige forfatteres funn.

Leonard oppdager at Deng Xiaoping var høyremann. I hans tid ble statsbudsjettets andel av nasjonalproduktet redusert fra 31,2 prosent i 1978 til 14,7 prosent i 1992. Så kom en reaksjon. Under Jiang Zemins tid som partileder steg statsbudsjettet kraftig, og veksten har fortsatt under dagens lederduo: Hu Jintao og Wen Jiabao. De står til venstre for Jiang Zemin, vil utjevne sosiale forskjeller og helst bygge en kinesisk velferdsstat. Hu Jintao må imidlertid hele tida ta hensyn til andres syn. Han er på langt nær eneveldig. Han mislyktes med å få sin kronprins Li Keqiang utpekt til sin etterfølger. I stedet ble det Xi Jinping, som oppfattes som å stå nærmere Jiang Zemin. Li må da nøye seg med å etterfølge Wen Jiabao som statsminister. Prøveavstemningen som førte til at Xi Jinping ble valgt, var en seier for tidligere partileder Jiang Zemins høyrefløy, som ikke vil gjøre for mye for å utjevne forskjeller mellom provinsene fordi Kina da kan risikere at den nasjonale veksten bremses opp. Xi Jinping vil trolig gjøre alt for å sikre at den raske økonomiske veksten fortsetter i en periode som etter kommunistledernes oppfatning utgjør Kinas store “strategiske mulighet”, men det kan også være at han blir mer fargerik og viljesterk som leder enn den forsiktige Hu Jintao har vært.

På partikongressen i 2012 skal fem av de sju medlemmene i politbyråets stående utvalg skiftes ut. Kommunistpartiets femte generasjon vil da innta toppvervene. Det er de som ble født etter at Folkerepublikken ble utropt i 1949 og som ble sendt ut på landsbygda for å dyrke jorda under kulturrevolusjonen 1966-76. Kinas neste leder Xi Jinping var 13 år i 1966. Hans fremste utfordrer Li Keqiang var 11 år, mens Chongqings ambisiøse partisjef Bo Xilai, som leder an i dagens Mao-dyrking til tross for den hardhendte behandling han og hans far fikk under kulturrevolusjonen, var 17 år da Mao ga signalet til ungdomsopprøret. Denne generasjonens opplevelser i ungdommen, da unge rødegardister plutselig fikk enorm makt til å kritisere og mishandle gamle partiveteraner, da manuelt arbeid i jordbruk og industri ble

fremhevet på bekostning av boklig lærdom og da nær sagt all gammel tradisjon kom i vanry, må ha formet deres grunnleggende tenkemåte – både på godt og vondt.⁵ Mange i denne generasjonen har lite formell utdanning, simpelthen fordi de brukte ungdommen på manuelt arbeid og politisk aktivisme i stedet for studier. På ulike måter har de måttet gjenvinne det tapte gjennom lettvinte eksamener – eller hardt arbeid.

Leonard møter ikke sentrale partiledere, men forskere og intellektuelle som øver innflytelse gjennom å undervise studenter, uttale seg i medier og ved å skrive rapporter på oppdrag fra partiet. Leonard treffer professor Cui Zhiyuan ved Tsinghua-universitetet i Beijing, som ønsker å utvikle en antikapitalistisk ”alternativ modernitet”. Han møter Pan Yue, som arbeider for et grønt Kina. Og han besøker Yu Keping, som har ivret for å eksperimentere med grasrot-demokrati og har tatt kraftig til orde for ”internt partidemokrati”. Det er noe den erkekonserervative Pan Wei ved Peking-universitetet advarer kraftig mot. Hvis man løsner for mye opp, blir folket en ukontrollerbar mobb. Vårt eneste håp er reform ovenfra, forklarer han for Leonard. Hvis nasjonens affærer skal avgjøres gjennom alminnelige valg, blir det fattigbøndene og ikke middelklassen som bestemmer, og Kinas provinser kan bli fristet til å bryte ut av fellesskapet. Det vi trenger er ikke flertallstyre, men et meritokrati. Det vi trenger er ikke valg, men respekt for loven. Mener altså Pan Wei, som har en visjon om en høyteknologisk, konsulterende rettsstat. Mark Leonard besøker storbyen Chongqing, som prøver å sette rettsstats-visjonen ut i livet, i et prosjekt anført av sjefen for byens lovavdeling: Li Dianxun. Siden Leonard besøkte Chongqing for seks år siden har Kinas daværende handelsminister, den sterkt profilerte og ambisiøse maoisten Bo Xilai, tatt over som partisjef i byen. Det gjorde han i november 2007. På partikongressen det året ble han også innvalgt i partiets politbyrå. Bo Xilai er sønn av en av kommunistpartiets fremste veteraner og gift med en kjent jurist. Han har bidratt til å gjøre kjempebyen Chongqing, som administrativt ligger direkte under sentralregjeringen, til en spydspiss i kampen mot økonomisk kriminalitet. Kina er et av meget få diktaturer der borgerne har anledning til å gå til rettssak mot staten, bemerker Leonard i boka si. Europeeren i ham liker ikke alt han ser, for han er jo sosialdemokrat, men tilsynelatende har det kinesiske regimet greid å utvikle stadig mer

⁵ Roderick MacFarquhar og Mikael Schönhalz 2008. *Mao's Last Revolution* (Cambridge Ma: Harvard University Press) vil kanskje bli stående som et standardverk om kulturrevolusjonen.

sofistikerte teknikker for å sikre sin overlevelse og forhindre utbredt misnøye. Leonard er tydelig fascinert.⁶

Han treffer også realisten og maktbalanseteoretikeren Yan Xuetong ved Tsinghua-universitetet, en uredde nykonservativ medie-yndling som kritiserer det kinesiske offiserskorpset for å være ute av stand til å utkjempe noen slags krig fordi de mangler enhver stridserfaring og er mest opptatt av å beholde sine privilegier. Og Leonard møter konstruktivisten Qin Yaqing, en utenrikspolitisk guru i dagens Kina, dog uten direkte politisk makt. Qin tar til orde for et nært samarbeid mellom Kina og dets asiatiske naboland – Japan inkludert – innenfor en regional kulturell diskurs der amerikanske amerikanere nesten umerkelig vil bli marginalisert. De vil ikke lenger føle seg hjemme. Uamerikanske amerikanere som tilpasser seg en asiatisk være- og tenkemåte, vil derimot trives i et østasiatisk diskursivt fellesskap. De vil være velkommen. Qin Yaqing foregir ikke at det er noe genuint eller opprinnelig asiatisk i den være- og tenkemåten han ønsker seg. Som alt annet er den konstruert, og den kan ombygges og påbygges i pakt med Kinas interesser, slik disse defineres av partiet og Kinas intellektuelle, enten hver for seg eller i et diskursivt fellesskap.

Overgangen fra Qin Yaqing til Yang Yi er stor. Admiral – eller General – Yang Yi spiller en fremtredende rolle i Folkets frigjøringshærs relativt begrensede kontaktflate til vestlige forskere og intellektuelle. Han forklarer Leonard at Kina ikke kan ha noe håp om å matche USA i ildkraft, men må satse på asymmetriske strategier, det vil si å skaffe seg en evne til å ramme en teknologisk overlegen supermakt på svake punkter, som dets avhengighet av komplekse informasjonssystemer.

⁶ ”In the long term, China’s one-party state may well collapse. However, in the medium term, the regime seems to be developing increasingly sophisticated techniques to prolong its survival and pre-empt discontent.” Mark Leonard 2008. *What Does China Think?* (London: Fourth Estate): 80-81.

Hvis du skriver ”China” som ”keyword” på Amazon.com, får du litt over 125.000 treff. Det betyr ikke at det finnes fullt så mange vestlige bøker om Kina tilgjengelig i Amazon-tilknyttede boklagre, for noen av dem finnes i flere utgaver. Uansett er tallet stort.

Jeg har gjennomgått 25 av dem i et utvalg som ikke først og fremst er bygd på antatt kvalitet, men med henblikk på å finne ulike svar på spørsmålet ”Hvor går Kina?” Alle bøkene handler om Kina som fremvoksende stormakt og sier noe om hvor mektig Kina kommer til å bli, og de diskuterer om Kinas utvikling vil føre til ytre eller indre konflikt. Jeg er interessert i disse bøkene på to måter. For det første i det de kan lære meg om Kina, for det andre i hva de forteller om hvordan vestlig tankegang endrer seg. Flere av bøkene er bare interessante på den andre måten fordi forfatterne ikke har noen stor innsikt i kinesiske forhold, men de fleste er interessante på begge måter. Blant bøkene er et flertall amerikanske, men det er også noen britiske, et par franske og en svensk. Har jeg da ikke med noen norske? Nei. De bøkene som er publisert av norske forfattere på norsk om Kina, av Marte Kjær Galtung og Henning Kristoffersen, er i hovedsak innføringsbøker for et bredt norsk publikum uten ambisjon om å hevde egne synspunkter i en internasjonal diskusjon.⁷ Noe av det samme gjelder Torbjørn Færøviks bestselgere, som er en blanding av reiseskildring og historiefortelling, skjønt han gir ofte uttrykk for egne, klare synspunkter.⁸ Blant norske forfattere har jeg funnet bare ett viktig unntak så langt. Det er Øystein Tunsjøs doktoravhandling om Taiwan-spørsmålet, og den er skrevet på engelsk.⁹ Ha meg derfor unnskyldt for å ikke inkludere noen norsk bok på norsk i mitt utvalg.

2. Fire scenarier

Jeg skal ordne bøkene i forhold til hva de spår om Kinas fremtid: Indre konflikt og regimesammenbrudd? Ytre konflikt? Eller fortsatt fredelig vekst? Til slutt skal jeg også rangere dem i forhold til analytisk klarhet, ny kunnskap, grundighet og lesverdighet.

⁷ Marte Kjær Galtung 2009, *Kina, folket, historien, politikken, kulturen* (Oslo: Aschehoug). Henning Kristoffersen 2008. *Det nye Kina. Kinesisk handel, kultur og politikk* (Oslo: Universitetsforlaget).

⁸ Torbjørn Færøvik 2004. *Kina, en reise på livets elv* (Oslo: Cappelen) og 2009. *Midtens rike. En vandring i Kinas historie* (Oslo: Cappelen).

⁹ Øystein Tunsjø 2008. *US Taiwan Policy: Constructing the Triangle* (London: Routledge). Sammen med Robert S. Ross og Zhang Tuosheng har Øystein Tunsjø dessuten redigert og skrevet et oppsummerende kapittel i den interessante boka *US-China-EU Relations: Managing the new world order* (London: Routledge, 2010).

Blant dem som mener at Kina vil unngå så vel regimesammenbrudd som krig vil jeg skjelne mellom dem som mener Kina kommer til å tilpasse seg Vestens liberale verdensorden og dem som tror det blir Vesten som tilpasser seg Kina. Kinas fortsatt fredelige vekst vil altså enten skje på Vestens eller Kinas premisser, eller som et kompromiss.

Modellen jeg skal innplassere bøkene i ser slik ut:

Figur 1. Modell for Kinas mulige utviklingsveier

Legg merke til de to pilene langs den horisontale aksene i Figur 1. De peker i begge retninger og er ment å vise at indre og ytre konflikt både kan motvirke og utvirke hverandre.

Økonomiske tilbakeslag, regimesammenbrudd, kollaps eller indre konflikter kan provosere frem ytre konflikt, enten fordi andre stater blander seg inn eller fordi Kinas makthavere peker ut en ytre fiende for å samle nasjonen bak seg. Men indre konflikt kan også redusere risikoen for ytre konflikt hvis Beijing ønsker ro ved grensene for å kunne konsentrere seg om indre problemer. Ytre konflikt kan skape indre samhold og dermed hindre intern konflikt, men kan

også tenkes å fremprovosere opprør, borgerkrig eller regimesammenbrudd, særlig hvis hæren lider nederlag (jfr. Falklandskrigen). La meg legge til at en ytre konflikt både kan tenkes som krig og som “kald krig.” Kald krig innebærer at handelsforbindelser blir brutt, at partene kappruste og holder seg i permanent krigsberedskap. Det som da hindrer full krig, er gjensidig avskrekking.

I motsetning til den horisontale aksene markerer de to vertikale skrå-aksene gjensidig utelukkende scenarier. Jo høyere opp i trekanten en kinabok plasserer seg, jo mer opplagt er det for forfatteren at Kina verken vil havne i indre eller ytre væpnet konflikt.

Jeg skal altså innplassere den vestlige kinalitteraturen i forhold til aksene i trekanten. La meg med én gang avsløre at jeg har funnet en klar tendens: I 1990-årene var det mange som spådde konflikt mellom Kina og USA, på bakgrunn av nylig erfaring med den kalde krigen. Kina ble satt i Sovjetunionens sted. I vårt århundre har slike spådommer blitt sjeldnere (skjønt en renessanse kan være på vei). I stedet kom det først en serie bøker som pekte på den kinesiske utviklingsmodellens grunnleggende svakheter. De antok at ettparti-systemet i Kina ville være ute av stand til å reformere seg selv i takt med den økende kompleksiteten som økonomisk utvikling og globalisering gir opphav til. Derfor ville det enten komme radikale reformer eller et regimesammenbrudd. Disse bøkene var inspirert av de øst-europeiske, sovjetiske og mongolske kommunistregimenes sammenbrudd samt av “fargerevolusjonene” i Georgia og Ukraina. Også denne tendensen er blitt svekket. De siste fem årene har det i stedet kommet en strøm av bøker som hevder at Kinas Kommunistiske Parti har evnet å skape en levedyktig alternativ utviklingsmodell som utfordrer de vestlige, liberale modellene – en “Beijing Consensus” i konkurranse med “the Washington Consensus”.

Mark Leonards bok er ett av de mange uttrykkene for denne tendensen, som selvsagt bygger på inntrykkene fra den kinesiske økonomiens ufortrødent hyperraske vekst, samt på Kinas raskt økende tilstedeværelse og innflytelse på alle kontinenter. Leonard mener den mest umiddelbare virkningen av Kinas fremvekst er at den har stanset den globale utbredelsen av vestlig liberalt demokrati. ”De neste tretti års historie vil handle om hvordan et mer selvbevisst Kina utfolder seg og former verden.”¹⁰ Selv om Leonards bok viser hvor mange ulike politiske synspunkter som er representert ved Kinas universiteter, tenketanker og

¹⁰ “The most immediate consequence of China’s rise is that the much predicted ‘universalization of Western liberal democracy’ has stalled. ... The story of the next thirty years will be about how a more self-confident China reaches out and shapes the world.” Mark Leonard 2008. *What Does China Think?* (London: Fourth Estate): 117.

embetsverk, mener han at et samlet nytt kinesisk verdensbilde er i ferd med å vokse frem, som med tiden vil krystallisere seg i en gjenkjennelig kinesisk modell som skiller seg klart fra vestlige modeller. Kina har sin egen globaliseringsmodell: ”De som hevdet at Folkerepublikken ville bli mer vestlig etter hvert som velstanden økte, er blitt motbevist. For første gang siden slutten på den kalde krigen står Europa og Amerika overfor et kraftfullt alternativ: Den kinesiske modellen.”¹¹ Det er de siste ordene i Mark Leonards korte, engasjerte og friskt lesverdige bok. Kina-kjennere har innvendt at boka inneholder noen pinlige feil og at Leonard kun har snakket med folk som snakker engelsk. At Leonard ikke er sinolog og skrev boka meget fort gjør at den så langt fra gir noen pålitelig, balansert eller tilstrekkelig innføring i kinesisk tankegang. På den annen side er det nettopp det at Leonard kommer med så friske øyne til sitt emne som gjør at boka blir så spennende.

3. Ytre konflikt

I 1990-årene kom det flere bøker som ville forberede amerikanerne på en uunngåelig krig med Kina. Strømmen har avtatt etter årtusenskiftet, og de som er kommet siden da, slik som de to tidligere jagerflygerne Jed Babbin og Edward Timperlakes *Showdown* fra 2006, er av usedvanlig dårlig kvalitet. De to flygerne bygger sin argumentasjon på en vrangforestilling om at Kina er en aggressiv stormakt som planlegger å utfordre USAs stilling som verdensmakt med militære midler.¹² Ted Galen Carpenters *America's Coming War With China* (2005) er mer lødig fordi den konsentrerer seg om Taiwan-spørsmålet, som ganske riktig er det stridsspørsmålet mellom Kina og USA som har – eller har hatt – størst potensial for å utløse krig. Carpenter åpner boka med å beskrive hvordan krigen bryter ut i 2013.¹³ Når vi ser hvordan forholdet mellom Taiwan og fastlands-Kina har utviklet seg de siste årene, er det lite som tyder på at Carpenters spådom har noe for seg. Det er all grunn til å tro at lederne

¹¹ ”...a new world-view is emerging that will in time crystallize into a recognizable Chinese model.” ”Those who argued that the People’s Republic would become more Western with its growing wealth have been proven wrong. For the first time since the end of the Cold War, Europe and America face a formidable alternative: the Chinese model.” Mark Leonard 2008. *What Does China Think?* (London: Fourth Estate): 133, 134.

¹² Jed Babbin og Edward Timperlake 2006. *Showdown. Why China Wants War with the United States* (Washington DC: Regnery).

¹³ Ted Galen Carpenter 2005. *America's Coming War With China. A Collision Course Over Taiwan* (New York NY: Palgrave MacMillan).

i Beijing, Taipei og Washington – og dessuten Tokyo – vil gjøre hva de kan for å unngå at Carpenters scenario slår til.

Den viktigste tittelen innenfor den amerikanske krigsforberende kinalitteraturen er nok fortsatt Richard Bernstein og Ross H. Munros *The Coming Conflict With China* fra 1997, som mot slutten har et simulert krigsspill. Boka beskriver en utilfredstillet ambisiøs kinesisk stormakt som sikter mot å dominere Asia. Strategien består i å først ta kontroll med Taiwan, dernest Sørkinahavet, så presse igjennom en tilbaketrekning av USAs væpnede styrker fra hele regionen og endelig presse Japan inn i en vedvarende strategisk underordning.¹⁴

Bernstein og Munro sier ikke noe om hvilken rolle det har i denne strategien at Kina har gjort seg avhengig av handel med USA og plassert store deler av sine tilgodehavender i det amerikanske obligasjonsmarkedet. De diskuterer heller ikke hvordan det kan inngå i strategien at Kinas militærutgifter ble redusert til 2,3% av BNP i 1980-årene og til 1,4% i 1990-årene. Det var først etter at Bernstein og Munro hadde utgitt boka si, da Deng Xiaoping var død og Jiang Zemin trengte støtte fra de militære for å konsolidere sin makt, at de kinesiske militærutgiftene begynte å stige kraftig. Siden 1999 har de skutt i været. Nå regnet ikke Bernstein og Munro den krigen de advarte mot for å være særlig sannsynlig, men det var fordi de stolte på amerikansk makt. De regnet med at Washington ville høre på dem og føre en målrettet politikk for å styrke Japan og holde Kina i sjakk.

I 2001 kom en bok som allerede er blitt en klassiker innen rendyrket realistisk teori om internasjonale relasjoner: John Mearsheimers *The Tragedy of Great Power Politics*. Det er en bok om stormaktsrelasjoner generelt, ikke spesifikt om Kina. Den tar sitt utgangspunkt i at stater alltid må og skal ivareta sine maktpolitiske interesser – selv om de noen ganger unnlater å gjøre det. Krig kan unngås enten ved maktbalanse eller ved at én stat er hegemonisk, men når en maktbalanse eller et hegemoni trues ved at en ny makt vokser seg så sterk at den forrykker maktbalansen, fører dette uvegerlig til konflikt, uavhengig av om den nye staten har aggressive hensikter eller ikke. I dag karakteriseres Øst-Asia av en multipolar maktbalanse mellom Kina, Russland og USA – med USAs allierte Japan som en fjerde potensielt

¹⁴ ”The Chinese leadership, in short, continues to work toward four interrelated goals that amount to a program for Chinese domination of Asia: first, is to gain sovereignty and control over Taiwan; second, is to expand its military presence and take control of the South China Sea; third, is to aim at inducing a withdrawal of the remaining American military forces in Asia—with the possible exception of a defensive force in Japan, whose purpose would be to prevent Japan’s emergence as an independent military power; fourth, is to keep Japan ... in a state of permanent strategic subordination.” Richard Bernstein og Ross H. Munro 1997, 1998. *The Coming Conflict With China* (New York NY: Alfred A. Knopf 1997; Vintage Books 1998): xix.

uavhengig stormakt. Dette systemet er i balanse så lenge ingen av dem har noen realistisk mulighet for å bli regional hegemonimakt. Men hvis Kinas økonomiske vekst fortsetter slik at Kina får en større økonomi enn den mektigste staten i Øst-Asia, Japan (noe som skjedde i 2010, ni år etter utgivelsen av Mearsheimers bok) vil Kina uvegerlig komme til å søke regionalt hegemoni og utvikle en politikk for å gjøre slutt på USAs maktstilling i regionen. Hvis det skjer, vil Kina kunne øke sin makt ytterligere og nærme seg USAs maktnivå. Hvis gjennomsnittsinntekten i Kina blir på nivå med Sør-Koreas i dag, vil Kina allerede ha en større økonomi enn USA. Det er definitivt ikke i USAs interesse, skriver Mearsheimer, og derfor må USA trolig endre sin velvillige politikk overfor Kina og slå inn på en strategi som har til formål å bremse Kinas vekst. Mearsheimer hevder ikke, slik som Bernstein og Munro, at det er den oppstigende makt som tar initiativet. Det vil snarere komme fra den makten som ser sin maktstilling truet. Mearsheimer er helt åpen om dette. Det han spår, er en situasjon der Kina blir så mektig at USA bør og må føre en politikk som tar sikte på å hindre Kinas fortsatte vekst, noe som med stor sannsynlighet vil føre til krig.¹⁵

Da Mearsheimers bok kom i kinesisk oversettelse og forfatteren besøkte Kina i 2003, ble han meget populær. Han bekreftet det mange kinesere trodde om amerikanerne: Alt snakket om idealer og normer er munnsvær; det som teller for USA når alt kommer til alt, er beinhard makttenkning. I de senere år har liberale og konstruktivistiske teorier fått økende tilslutning ved kinesiske læresteder, men tidligere var kinesisk utenrikspolitisk tenkning utpreget realistisk, med vekt på rasjonelle valg på grunnlag av harde nasjonale interesser.¹⁶ Slik tankegang står fortsatt sterkt ved kinesiske militærakademier, og interessen for realistisk tenkning omkring forholdet mellom oppstigende og nedstigende stormakter går helt til topps i Kinas Kommunistiske Parti. Ikke bare statsvitenskapsstudenter og militære analytikere, men også den sentrale partiskolen og partiets politbyrå har vært og er opptatt av å finne ut hvordan Kina kan unngå å gjørem om igjen de feilene som ble gjort av tidligere oppstigende makter: Tyskland før Første og Andre verdenskrig, Japan før Andre verdenskrig, Sovjetunionen under

¹⁵ "China is still far away from the point where it has enough latent power to make a run at regional hegemony. So it is not too late for the United States to reverse course and do what it can to slow the rise of China. In fact, the structural imperatives of the international system, which are powerful, will probably force the United States to abandon its policy of constructive engagement in the near future." John Mearsheimer 2001. *The Tragedy of Great Power Politics* (New York, NY: W.W. Norton).

¹⁶ En interessant gjennomgåelse av ulike kinesiske skoler i forskning om internasjonal politikk finnes i Rex Li 2009. *A Rising China and Security in East Asia. Identity construction and security discourse* (London: Routledge).

Den kalde krigen. Det positive moteksemplet som de av og til viser til, er hvordan USA vokste frem og overtok Storbritannias globale maktstilling uten å komme i konflikt med sin tidligere kolonimakt. Men de færreste tror at Kina og USA kan utvikle et tilsvarende ”special relationship”.

En interessant diskusjon av hva som skal til for at tidligere fiendestater skal bli venner, med et stort kapittel om den historiske tilnærmingen mellom USA og Storbritannia, finnes i Charles A. Kupchans bok *How Enemies Become Friends. The Sources of Stable Peace*. Den kan leses som en motpol til Mearsheimers. Kupchan bruker tilnærmingen mellom Storbritannia og USA i årene 1895-1906 som sitt hovedeksempel på at tidligere fiender kan bli venner. Støtteeksempler er forholdet Norge-Sverige 1905-35 og Brasil-Argentina 1979-98. Moteksempler, altså mislykte forsøk på å bli venner, er forholdet Storbritannia-Japan 1902-1923 og Sovjetunionen-Kina 1949-60. Når vi ser på disse eksemplene, er det ikke rart at Kupchan kommer frem til at sosial og kulturell likhet er viktigere for stabil fred enn demokratiske institusjoner eller økonomisk samhandling. Spørsmålet er da om de britisk-amerikanske, norsk-svenske og brasilsk-argentinske vennskapene har forutsatt det språklige og kulturelle fellesskapet disse nasjonene imellom eller om det kan være mulig for to så kulturelt fjerntliggende nasjoner som Kina og USA å bli venner de også. Dette berører Kupchan kort i sitt avsluttende kapittel i form av et argument mot Mearsheimers tese: ”Et Kina i vekst er på ingen måte forutbestemt til å komme i strid med De Forente Stater; gjensidig imøtekommenhet vil kunne legge til rette for en fredelig maktoverføring. De Forente Stater kunne rydde vei for, i stedet for å forsøke å stanse, Kinas fremvekst som stormakt og til gjengjeld sikre seg at Beijing viser vilje til å praktisere gjensidig tilbakeholdenhet og hjelpe til med å utforme de normer og regler som kan stabilisere forholdet til De Forente Stater og fremme et gryende sikkerhetsfellesskap i Nordøst-Asia.”¹⁷ Senere har Kupchan i en avisartikkel uttrykt bekymring for det kinesisk-amerikanske forholdet. “Det haster med at amerikanske og kinesiske ledere tar skritt for å løse sine uoverensstemmelser. Ellers kan Kinas fortsatte fremvekst snart resultere i en klassisk rivalisering mellom den regjerende hegemon og den oppstigende utfordrer ... Foreløpig styrer de to landene ikke mot noen

¹⁷ ”A rising China is by no means destined to clash with the United States; mutual accommodation holds promise of facilitating a peaceful transition of power. The United States could make way for, rather than seek to arrest, China’s emergence as a major power, securing in return Beijing’s willingness to practice reciprocal restraint and help fashion the norms and rules that could stabilize relations with the United States and promote a nascent security community in Northeast Asia.” Charles A. Kupchan 2010. *How Enemies Become Friends. The Sources of Stable Peace* (Princeton NJ: Princeton University Press): 395.

geopolitisk konfrontasjon. Men de er på full fart nedover en vei som har mulighet for å endre meningsforskjeller til farlig rivalisering. Begge maktene må nå trykke skikkelig på bremsene.”¹⁸

Her skal jeg legge til at siden Mearsheimer utga boka si i 2001 har han ikke bare merket seg at Kinas brutto nasjonalinntekt nå har passert Japans. Han har også sett på Kinas befolkningsstatistikk, og den har gitt ham trøst. Med utgangspunkt i Kinas lave fødselstall har Mearsheimer regnet seg til at Kinas økonomiske vekst uvegerlig vil avta etter 2025, når ungdomskullene blir mindre. Dermed vil Kina trolig aldri nå det nivået hvor USAs makt blir alvorlig truet – forutsatt at den amerikanske økonomien også fortsetter å vokse.

Mearsheimer er ikke alene om å ha oppdaget Kinas demografiske utfordring. Ifølge Wang Feng, direktør for Brookings-instituttets Tsinghua-senter for offentlig politikk i Washington, DC, er fertiliteten i Kina på vei ned mot 1,5 og i landets mest utviklede provinser ligger den på et nivå som er blant de laveste i verden. Mellom 2016 og 2026 vil antall kinesere i alderen 20-29 år gå ned fra 200 til 150 millioner. Kinas samlede befolkning vil nå toppen, ca. 1,4 millioner, før 2025, og deretter blir det fullstendig umulig å hindre en drastisk og langvarig befolkningsnedgang. Det betyr at stadig færre unge må fø på et raskt økende antall gamle. USA vil ha en mye yngre befolkning enn Kina.¹⁹

En annen pregnant, men ikke så outrert realist som John Mearsheimer er Robert S. Ross. En serie av hans artikler er samlet i boka *China's Security Policy*, som ble utgitt i 2009.²⁰ Ross beskriver en maktbalanse i det vestlige Stillehavet mellom på den ene side fastlandsstaten Kina, som dominerer kontinentet, og på den andre siden marinemakten USA, som opprettholder et alliansesystem med øystatene og halvøystatene rundt Kina: Japan, Sør-Korea, Taiwan, Filippinene, Singapore (og som nå arbeider aktivt for å trekke inn det kommunistiske Vietnam i sitt alliansesystem). Kinas oppbygging av marine, rakettvåpen og flystyrker

¹⁸ “American and Chinese leaders urgently need to take steps to defuse the situation. Otherwise, China’s continuing rise may soon result in a classic rivalry between reigning hegemon and ascending challenger. ... at least for now, the two countries are not on a geopolitical collision course. They are, however, fast traveling down a route that has the potential to turn differences of opinion into a dangerous rivalry. Both powers must now firmly apply the brakes.” Charles A. Kupchan 2010. “Soothing China-U.S. Tensions.” *International Herald Tribune* 31. mars.

¹⁹ Wang Feng bemerker at ettbarnspolitikken kan ha motstridende følger når det gjelder potensial for konflikt. På den ene siden gjør den at foreldre vil nøle med å sende sitt eneste barn ut i krigen. På den annen side vil en skjev kjønnsbalanse gjøre at et stort antall kinesiske menn ikke finner noen partner. De vil bli utilfredse og kanskje yppe til lokale konflikter, eller søke seg ut i verden på jakt etter en kvinne. Wang Feng 2010. “China’s Population Destiny: The Looming Crisis.” *Current History* 109 (728) September: 244-251.

²⁰ Robert S. Ross 2009. *Chinese Security Policy. Structure, Power and Politics* (London: Routledge).

oppfattes som en trusel mot vietnamesisk sikkerhet og dessuten dets maritime økonomiske interesser. Vietnam lukter derfor på muligheten av et samarbeid med USA for å motvirke Kinas økende militære maktstilling. Maktbalansen i Øst-Asia har sikret fred de siste 30 årene. Det som kan true den, mener Ross, er om Kina prøver å utfordre USA på havet, særlig ved å bygge hangarskip. USAs hangarskipsflåte er fundamentet for USAs makt på havet. Kina har ingen mulighet for å kunne matche USAs hangarskipsflåte. Ethvert forsøk på dette er dømt til nederlag og er derfor irrasjonelt. Men Ross ser at Kina prøver seg likevel. Det som bekymrer ham mest, er ikke serien av hendelser i Sørkinahavet, i området øst for Taiwan, der Kina og Japan strides om Diaoyu/Senkaku-klippene, og i områdene omkring Korea, der USA sommeren 2010 gjennomførte marineøvelser sammen med Sør-Korea. Kinas marineoppbygging i kystnære områder er helt naturlig, mener Ross. De kan begrunnes med utgangspunkt i en nasjonal sikkerhetspolitikk som tar sikte på å utvide det havterritoriet der Kina har dominans i luften, på havet og under havets overflate. Kinas mål med dette er å hindre andre marinemakter i å bevege seg inn i kinesiske nærrområder. Det er viktig for Kinas nasjonale sikkerhet og er derfor helt naturlig. Det som bekymrer Ross, er at Kina også nå bygger hangarskip, for det betyr å yppe til strid med USA. Hvorfor prøver Kina å utfordre USA på det åpne havet? Det kan bare skyldes nasjonalisme, mener Ross. En kinesisk hangarskipsnasjonalisme kan provosere frem en anti-kinesisk nasjonalisme i USA, advarer Ross, som har større tro enn Mearsheimer på at det skal være mulig å opprettholde en grunnleggende maktbalanse i Øst-Asia, hvis bare Kina unnlater å utfordre USA på det åpne havet.²¹

Ross fikk nylig motbør to eksperter på strategiske studier, Michael Glosny og Philip Saunders, som hevder at opprustningen av Kinas marine ikke skyldes irrasjonell nasjonalisme, men nøkterne vurderinger av et nytt truselbilde med nye kinesiske sikkerhetsinteresser. Etter som det kinesiske landterritoriet for tida ikke er truet og Kina er blitt så sterkt integrert i den globale markedsøkonomien har trusselbildet forflyttet seg fra land til hav, og Kina har fått interesser å forsvare langt borte fra eget territorium. Glosny og

²¹ "As China begins development of a carrier-centered naval capability, U.S.-China military competition will increase. But there is nothing intrinsic to great power maritime rivalry that makes such competition inherently unmanageable. ... The impact of U.S.-China maritime conflict can be ... contained. The influence of China's naval nationalism on international politics will reflect enduring asymmetric geopolitical constraints on U.S. and Chinese maritime capabilities. And it will reject the constraining impact of nuclear weapons on great power use of force. But it will also reflect developments in Chinese nationalism and in the military and political response of the United States to China's emerging naval policy. Optimal U.S. management of China's rising power nationalism will require policies that facilitate ongoing cooperation amid growing naval competition." Robert S. Ross 2009. "China's Naval Nationalism. Sources, Prospects, and the U.S. Response." *International Security* 34(2): 80-81.

Saunders tror derfor at "...den kinesiske marinen vil utvikle en begrenset evne til maktbruk utenfor kinesisk territorium for å øke Kinas evne til å forsvare sine regionale interesser i situasjoner der USA ikke kan forventes å blande seg inn, for å forsvare oversjøiske interesser, gjennomføre ikke-tradisjonelle oppdrag, utøve militært diplomati, demonstrere internasjonalt ansvar og øke Kinas prestisje." Ifølge Glosny og Saunders er kinesiske strateger fullt klar over at de ikke kan utfordre USAs hangarskipsflåte, men hangarskip kan brukes til annet enn å slåss mot USA. De kan forsvare skipsleder mot Japan, India og pirater, de kan avskrekke nabostater fra å legge beslag på ressurser i det Kina regner som sine havterritorier og de kan brukes i hjelpeaksjoner av den typen som trengtes da tsunamien rammet Sumatra i 2004. Beslutningen om å bygge hangarskip ble tatt etter at de kinesiske lederne hadde sett hvordan amerikanske hangarskip kunne settes inn for å hjelpe tsunamienes ofre, sier de.²² Glosny og Saunders legger vekt på at Kina har løst de aller fleste av sine grensetvister på land og at dette har forbedret Kinas sikkerhetssituasjon i så stor grad at Beijing har råd til å bruke ressurser på sine sikkerhetsinteresser i havet. Kina har derfor kunnet oppprioritere marine, rakett- og flyvåpen og redusere hærens tidligere dominans.

Et skjellsettende bidrag til diskusjonen om hvorvidt Kina kan unngå ytre konflikt er M. Taylor Fravels studie *Strong Borders Secure Nation* (2008). Den gir en grundig analyse av hvordan Kina har håndtert sine territorielle konflikter siden Folkerepublikken ble opprettet i 1949, både til lands og til vanns. Fravel viser at Kina gjennom å utvise en betydelig kompromissvilje har klart å inngå endelige grenseavtaler med alle sine nabostater på land unntatt Bhutan og India. Fravel viser også at Kina har vært særlig kompromissvillig i de periodene hvor regimet har vært utsatt for indre opprør eller kriser: "motsatt hva vi gjerne tror kan politisk ustabilitet innenfor en stat skape sterke insentiver for fred, ikke krig."²³ Han påpeker også, i motstrid med hva realister alltid går ut fra, at Kinas kompromissvilje har vært størst når Kinas forhandlingsstyrke har økt. Når Kinas forhandlingsposisjon er blitt svekket, er

²² "We believe that the PLAN is much more likely to develop a limited power-projection capability that increases China's ability to defend regional interests in contingencies not involving the United States, to protect expanding overseas interests, to perform nontraditional missions, to conduct military diplomacy, to demonstrate international responsibility, and to increase China's prestige." Michael A. Glosny and Philip C. Saunders, Robert S. Ross, "Debating China's Naval Nationalism." *International Security* 35(2): 166.

²³ "...counterintuitively, political instability within a state can create strong incentives for peace, not war. In China's many disputes, internal threats to regime security explain the majority of its territorial compromises. Ethnic unrest in China illustrates how internal threats to a state's territorial integrity create incentives for it to cooperate with its neighbors." M. Taylor Fravel 2008. *Strong Borders Secure Nation. Cooperation and Conflict in China's Territorial Disputes* (Princeton NJ: Princeton University Press): 300.

det viljen til å bruke vold som har tiltatt.²⁴ Det er en viktig lærdom. Den som frykter å miste alt, blir lett desperat. Den som blir mer selvsikker, kan ha råd til sjenerøsitet. Fravel skjelner mellom tre typer tvister (*disputes*): grensetvister, “hjemlands-tvister” (Hong Kong, Macao, Taiwan, Tibet, Xinjiang) og tvister om øyer og havgrenser. Mens 17 av Kinas 18 grensetvister er blitt løst ved hjelp av kinesisk kompromissvilje, har Kina vist lite kompromissvilje i hjemlands-tvistene, og konfliktene i havet er med få unntak forblitt uløste. Når vi vet hvor viktig grensetvister har vært som årsak til krig opp gjennom historien, må vi kunne oppfatte Fravels konklusjon som optimistisk: “Kinas vekst kan uansett bli voldelig, men territorium vil trolig ikke bli noen hovedårsak til konflikt.”²⁵ Nylig har Fravel sammen med en kollega levert nok et interessant bidrag til diskusjonen om hvor stor risikoen er for at Kina skal komme i konflikt med USA. Denne gangen søker han å forklare at Kina i så mange år etter å ha sprengt sin første atombombe i 1964 nøyde seg med en så liten og sårbar atomslagstyrke. Først i senere år har Kina for alvor begynt å modernisere sine strategiske atomvåpen, som et svar på USAs antiraketforsvar og utvidelsen av USAs evne til å ramme atomslagstyrker med presise konvensjonelle våpen. Fortsatt har Kina kun til hensikt, sier Fravel, å sørge for at USA ikke skal regne med å kunne ødelegge alle Kinas atomvåpen i et førsteslag.²⁶

4. Indre sammenbrudd

Vi skal ikke helt forlate risikoen for ytre konflikt, for noen av de som skriver om indre konflikt berører også sammenhenger mellom indre og ytre konflikt, akkurat som Fravel. Hvis vi beveger oss fra det venstre til det høyre hjørnet på modellens bunnlinje, finner vi en spådom som ganske utvilsomt allerede er blitt motbevist, nemlig Gordon Changs fra 2002: *The Coming Collapse of China*.²⁷ Ja, det er allerede åtte år siden, nok til å motbevise Changs

²⁴ “China has been much more willing to use force when its bargaining power has declined, not strengthened.” M. Taylor Fravel 2008. *Strong Borders Secure Nation. Cooperation and Conflict in China’s Territorial Disputes* (Princeton NJ: Princeton University Press): 9.

²⁵ “China’s rise may still be violent, but territory is not likely to be the leading source of conflict. Overall, then, this book offers relatively good news. If states fight over territory more than any other issue, then China’s resolution of seventeen disputes has eliminated many future opportunities for conflict.” “China has not used force over territory for more than ten years since the 1996 missile tests against Taiwan and has not engaged in combat over territory for more than twenty years since the 1988 clash with Vietnam over Johnson Reef.” “By settling disputes and eliminating ambiguity about the location of its borders, China has reassured its neighbors about its intentions, lessening the security dilemma as it continues to rise in power.” M. Taylor Fravel 2008. *Strong Borders Secure Nation. Cooperation and Conflict in China’s Territorial Disputes* (Princeton NJ: Princeton University Press): 9, 312, 314.

²⁶ Fravel, M. Taylor and Evan S. Medeiros 2010. “China’s Search for Assured Retaliation: The Evolution of Chinese Nuclear Strategy and Force Structure.” *International Security* 35(2): 48-87.

²⁷ Gordon G. Chang 2002. *The Coming Collapse of China* (London: Arrow).

tese, noe han forøvrig måtte innrømme i en artikkel i 2006, selv om han da fortsatt regnet med at regimet i Kina “kunne mislykkes”.²⁸ Chang skrev boka si i 2000-2001. Som sønn av en kinesisk utvandrer dediserte han den til ”Gutten som forlot Kina på jakt etter et bedre liv – min far”. Gordon hadde selv arbeidet for et amerikansk advokatfirma i Kina gjennom tjue år og skrev artikler om sin fars hjemland i amerikanske aviser før han gjorde seg til forfatter. Chang kjenner således kinesisk næringsliv innenfra. Han krydrer *The Coming Collapse* med selvopplevde historier. Boka, Changs første, er ikke særlig god, og han tok altså fullstendig feil. Burde jeg da forbigå den i stillhet, slik de fleste gjør i dag? Nei. Jeg har ikke funnet noe annet systematisk forsøk på å spå det kinesiske kommunistregimets undergang i bokform. Det kan være interessant å se hvilke argumenter det lar seg gjøre å stille på beina som grunnlag for en slik tese. Sammenbruddet kan jo fortsatt tenkes å skje. Uansett tok Chang feil, for han regnet med at det skulle skje snart: ”Se under overflaten” [i dagens Kina], sa Chang i 2001, ”og du finner et svakt Kina, et som befinner seg i en langvarig nedgang og som til og med er på randen av sammenbrudd.”²⁹ Beijing hadde maksimum fem år på seg for å gjennomføre nødvendige politiske reformer, hevdet han. Ellers ville folket komme og bære Maos lik bort fra Tiananmen-plassen, og Folkerepublikkens dager ville være talte.

Changs kapitler er organisert som undergangsargumenter. Alle peker i samme retning. Først kommer den folkelige misnøyen og Kommunistpartiets frykt for at noen skal organisere protester i gatene, slik Falun Gong-sekten gjorde i 1999, slik uighurene og tibetanerne hadde gjort ved mange anledninger, slik arbeidsløse arbeidere vil komme til å gjøre igjen og igjen, og slik alle de vil gjøre som innser hulheten i Beijings løfter om å vinne tilbake Taiwan. Dernest kommer et kapittel om Folkerepublikkens manglende evne til å avvikle ulønnsomme statseide bedrifter. Det er for mye motstand i Kina mot nødvendig endring, hevder Chang. Tredje argument er internettet, som griper om seg og som Kommunistpartiet aldri vil greie å kontrollere. Fjerde argument er politisk styring av næringslivet. I Kina er det ingen som går konkurs, bortsett fra når det besluttes politisk. Kina holder ulønnsomme bedrifter levende og

²⁸ “The coming collapse of China, my book, predicts the fall of the Chinese Communist Party by the end of this decade. We are now at the halfway point between its publication in 2001 and that time. So is China’s leading political organization on schedule for a fall? It certainly does not look like it is. ... China ... has convinced many analysts that autocracy still has a future. ... Yet China remains a fragile nation ... Add them (alle problemene. ST) all together, and we can see why the regime could fail. ... The protests in China today ... have the potential to cause government collapse. ... too much is happening too fast for any government – no matter how institutionalized – to hold on.” Gordon G. Chang 2006. “Halfway to China’s Collapse.” *Far Eastern Economic Review* 169 (5), June: 25-28.

²⁹ ”Peer beneath the surface, and there is a weak China, one that is in long-term decline and even on the verge of collapse. The symptoms of decay are to be seen everywhere.” Gordon G. Chang 2002. *The Coming Collapse of China* (London: Arrow): xxv.

gir ikke spillerom for unge entreprenører. Femte argument er insolvente banker. Der det i Maos tid kun var én statsbank, ble det under Deng Xiaoping skapt et system med fire. De har lånt ut alt for mange penger, særlig til statseide bedrifter som ikke har nubbensjans til å betjene lånene sine. De er avhengig av stadig nye lån. En dag vil det stå klart for alle at bankene er insolvente. Myndighetene vil gjøre alt de kan for å holde de fire bankene oppe, men det vil bare forlenge pinen, slik at andre deler av økonomien bryter sammen først, og bankene etterpå. (I 2009 ble det isteden det amerikanske banksystemet som rystet i sine grunnvoller.)

Changs sjette argument er den gjensidige mistenksomheten som preger samvirket mellom den kinesiske staten og det private næringslivet. Fra statens synspunkt er de private bedriftene nyttige fordi de bidrar med verdiskaping, men de kan også bli slanger som næres ved statens bryst og biter Kommunistpartiet i nakken når de blir sterke nok. For å unnsnippe statens kontroll søker private bedrifter støtte fra utlandet, og det gjør partilederne enda mer fryktsomme. Changs sjuende argument er overkapasitet: Tomme kontorbygg og hoteller, veier uten trafikk, enorme kvanta av eksportvarer på vei til ikke-eksisterende markeder: ”I løpet av fem år vil det hele eksplodere og bringe alt med seg i dragsuget.” Selve katalysatoren for Folkerepublikkens undergang, trodde Chang, ville bli Kinas medlemskap i Verdens Handelsorganisasjon. Med full åpning av markedene ville importen eksplodere, og Kina ville bli ute av stand til å håndtere sitt handelsunderskudd. Landbruket ville gå under, titalls millioner industriarbeidere miste jobbene sine, utenlandske bedrifter kjøpe opp det som var igjen av det kinesiske næringslivet. Åttende argument er alt pratet om sosialisme. Sosialistisk ideologi har ikke noe å bidra med lenger, bortsett fra å bremse nødvendige reformer. Kommunistpartiet kan velge mellom å oppgi sitt ideologiske grunnlag eller å bukke under. Det er bare et valg mellom to døds måter. Niende argument er at kineserne ikke lenger bryr seg om staten sin. Den oppfattes som en byrde. Folk lever sine egne liv. Og hvis staten skulle kaste Kina ut i et militært eventyr, vil folket reise seg som én mann og gjøre slutt på det kommunistiske systemet. Om ikke dette skulle være nok, hiver Chang også på et tiende argument: en alt omsegripende korrupsjon. I en epilog til boka tilføyde han at den kinesiske staten allerede var begynt å gå i oppløsning, noe han altså delvis måtte trekke tilbake noen år senere.

Jeg har lest Changs bok. Det er ingen grunn til at andre skal bruke tid på å gjøre det samme.

En annen bok jeg i grunnen også nøler med å anbefale er Minxin Peis *China's Trapped Transition* fra 2006, som er tilegnet nå avdøde Samuel P. Huntington. Peis bok er kanskje først og fremst interessant som uttrykk for en liberal grunnoppfatning som i de senere år er

forlatt av de fleste kinakjennere: nemlig at langsiktig økonomisk vekst kun er mulig hvis markedsøkonomi kombineres med liberale institusjoner, et uavhengig rettsvesen, frie medier, et statsapparat av relativt beskjeden størrelse som står over eller utenfor markedet, og frie, demokratiske valg som sikrer at de politiske lederne med visse mellomrom må stå til ansvar for befolkningen.³⁰ Ifølge Pei har mangelen på politiske reformer i Kina gjort at den overgang (*transition*) som begynte under Deng Xiaoping har stanset opp, blitt ufullstendig eller fanget i en felle (*trapped in transition*). Dette må ifølge Pei føre til utbredt vanstyre, korrupsjon og svære feilinvesteringer, og derfor lede Kina inn i en langvarig stagnasjonsperiode som på bare litt lengre sikt får Kommunistpartiets makt til å bryte sammen: "...det er utenkelig at et utviklingsautokrati kan beholde sin kraft over tid."³¹ Pei regner også med at de av Kinas provinser og byer som gir størst spillerom for privat næringsliv og skiller best mellom den statlige og private sektor kommer til å utvikle seg raskest, og at de områdene som lider mest under Kommunistpartiets klamme hånd vil bli hengende etter økonomisk.³²

Gang på gang slår Pei fast at tilbakeslaget i Kina må komme, men han er ærlig nok til å beskrive det "tilsynelatende paradoks" at et "dårlig styreset" så langt har latt seg kombinere med "god vekst".³³ Likevel får han seg aldri til å stille spørsmål ved sitt eget utgangspunkt og vurdere den mulighet at en diktatorisk utviklingsstat kanskje *kan* lykkes med å skape langsiktig økonomisk vekst. Han går heller ikke inn i noen egentlig analyse av de politiske reformer som faktisk er gjennomført i Kina, verken de som har beveget Kina i retning av mer rettsstatslige prinsipper eller de som først og fremst har hatt til hensikt å styrke partiets

³⁰ "...the poorly defined boundaries between the state and the market create an environment in which the state is incapable of effectively performing its basic functions—such as enforcing contracts, protecting property rights, and policing the marketplace—while simultaneously overreaching into areas where it does not belong." Minxin Pei 2006. *China's Trapped Transition. The Limits of Developmental Autocracy* (Cambridge MA: Harvard University Press): 14.

³¹ "...it is inconceivable that a developmental autocracy can retain its vigor for long." Minxin Pei 2006. *China's Trapped Transition. The Limits of Developmental Autocracy* (Cambridge MA: Harvard University Press): 208.

³² "In the end, local initiatives will probably encourage governance divergence across China, as some areas manage to get out of a trapped transition through reform and others continue to stagnate or even deteriorate further." Minxin Pei 2006. *China's Trapped Transition. The Limits of Developmental Autocracy* (Cambridge MA: Harvard University Press): 211.

³³ "Lagging behind the country's rapid economic modernization, China's closed political system is increasingly becoming an anachronism." "There are several explanations for this apparent paradox of bad governance and good growth." "Instead of becoming a global economic power, China may enter a prolonged period of stagnation." Minxin Pei 2006. *China's Trapped Transition. The Limits of Developmental Autocracy* (Cambridge MA: Harvard University Press): 206, 208, 212.

kontroll. Reformen for å opprettholde partidiktaturet, om man vil. Kinas Kommunistiske Parti har faktisk endret seg mye, skjønt ikke mye i demokratisk retning (se nedenfor). I Peis konklusjonskapittel går han i rette med både dem som ser Kina som en militær trusel mot USA og dem som tror at Kina beveger seg i vestlig retning. De bekymrede vil bli lettet og de håpefulle skuffet når Kina stagnerer, sier han.³⁴

Langt bedre enn å lese Chang eller Pei vil det være å ta for seg en av de virkelig gode bøkene om Kinas interne problemer, nemlig Susan Shirks *China, Fragile Superpower*. Som ung var Shirk med da Nixon besøkte Kina i 1972, og hun hadde ansvar for USAs relasjoner med Kina i det amerikanske utenriksdepartementet i de siste tre årene av Bill Clintons presidentperiode. Boka utkom i 2007, og jeg håper det kommer en revidert utgave.³⁵ Susan Shirks første kapittel bærer tittelen ”Sterk ute – sårbar hjemme”, og det siste kapitlet heter ”Kinas svakhet, Amerikas fare”. Hun spår verken Kinas eller Folkerepublikkens undergang, men mener likevel at systemet er grunnleggende sårbart eller skjørt (*fragile*). Noen av systemets svakheter er de samme i hennes bok som i Changs. Shirks hovedtese er at Kina ikke først og fremst utgjør noen ytre trusel: “En mye større fare [enn at Kina direkte utfordrer amerikansk makt] er at USA skal misforstå eller behandle Kina dårlig, slik at vi ender opp med et fiendtlig forhold,”³⁶ skriver hun. Som et argument mot dem som hevder at Kina er en ekspansiv makt understreker hun, uten å ha hatt tilgang til M. Taylor Fravels studie, at Beijing har løst de aller fleste av sine tvister om landegrenser.³⁷

Shirk peker dessuten på det fredelige samarbeidet som Kina har inngått med sine naboland både i Sørøst- og Sentral-Asia og på den viktige rollen Kina har spilt i forsøkene på å stabilisere den koreanske halvøya. “Det er Kinas indre sårbarhet, ikke dets økende styrke som

³⁴ “Instead of viewing China as the new superpower of the twenty-first century, the international community may want to see it as an underperforming giant that has failed to seize a historic opportunity for making a fundamental break with its authoritarian past and paid a heavy price for it.” Minxin Pei 2006. *China's Trapped Transition. The Limits of Developmental Autocracy* (Cambridge MA: Harvard University Press): 214.

³⁵ Susan L. Shirk 2007. *China, Fragile Superpower. How China's Internal Politics Could Derail Its Peaceful Rise* (Oxford: Oxford University Press).

³⁶ “Inevitably, as China moves up the economic and technological ladder, it will compete with America and expand its global reach. But a much graver danger is that as China rises in power, the United States will misread and mishandle it, so that we find ourselves embroiled in a hostile relationship with it.” Susan L. Shirk 2007. *China, Fragile Superpower. How China's Internal Politics Could Derail Its Peaceful Rise* (Oxford: Oxford University Press): 4.

³⁷ Susan L. Shirk 2007. *China, Fragile Superpower. How China's Internal Politics Could Derail Its Peaceful Rise* (Oxford: Oxford University Press): 112.

utgjør den største faren,” mener hun.³⁸ Jo mer Kina vokser økonomisk, jo mer usikre kjenner lederne seg på hjemmebane fordi de rir så mange hester samtidig. Deres holdning til globaliseringen er grunnleggende ambivalent. De både trenger og frykter den. Det samme gjelder den nye kinesiske nasjonalismen. Mens lederskapet oppmuntrer den hos ungdommen, må de hele tida slåss for å forhindre at den blir rettet mot dem selv. På den ene siden, sier Shirk, er det intet annet, bortsett fra økende levestandard, som er viktigere for Kommunistpartiets krav på å skulle lede Kina enn ledernes “nasjonalistiske troverdighet”.³⁹ “Nasjonalismen kan bli den faktoren som bringer ulike grupper som avskjedede arbeidere, bønder og studenter sammen i en landsomfattende opposisjon mot regimet.”⁴⁰ De forutser med stor bekymring at et økonomisk tilbakeslag vil undergrave all folkelig støtte til regimet. Dessuten risikerer de arvefølgestrid i egne rekker.

Shirks bok ble skrevet fem år etter Changs. Hun gjengir tall som viser Kinas fenomenale økonomiske vekst, men konsentrerer seg på samme måte som Chang om alle de problemene som skapes av vekstens iboende motsetninger: insolvente banker, arbeidsløshet, økende ulikhet mellom samfunnsklasser samt mellom by og land, korrupsjon, eksportavhengighet, behov for enorme investeringer i utdanning og helse, befolkningens aldring som vil bremse den økonomiske veksten fra omlag 2025. Det vet Kinas ledere, så derfor søker de desperat å oppnå så mye vekst som mulig mens Kina ennå har en “strategisk mulighet”. Shirk tar særlig for seg et emne som Chang bare så vidt er inne på, nemlig den økende kinesiske nasjonalismen. Hun ser på reaksjonene mot USAs feilbombing av den kinesiske ambassaden i Beograd 1999, en rekke populære nasjonalistiske publikasjoner i Kina i de følgende år, og de anti-japanske demonstrasjonene i 2005 som bidro til å forhindre at Japan fikk fast medlemskap i FNs sikkerhetsråd. Her må jeg også innskyte at Shirk kunne bygge på flere utmerkede analyser av den nye kinesiske nasjonalismen, nemlig Peter Hays Gries pionerarbeid *China's New Nationalism* (2004), Suisheng Zhaos tyngre drøfting *A Nation-*

³⁸ “It is China’s internal fragility, not its growing strength that presents the greatest danger.” Susan L. Shirk 2007. *China, Fragile Superpower. How China’s Internal Politics Could Derail Its Peaceful Rise* (Oxford: Oxford University Press): 6, 255.

³⁹ “...other than the raising of living standards, nothing is more important to the CCP’s claim to rule than its nationalist credentials.” Susan L. Shirk 2007. *China, Fragile Superpower. How China’s Internal Politics Could Derail Its Peaceful Rise* (Oxford: Oxford University Press): 186.

⁴⁰ “Nationalism could be the one issue that could unite disparate groups like laid-off workers, farmers, and students in a national movement against the regime.” Susan L. Shirk 2007. *China, Fragile Superpower. How China’s Internal Politics Could Derail Its Peaceful Rise* (Oxford: Oxford University Press): 64.

State by Construction (2004) og Christopher R. Hughes' balanserte innføring *Chinese Nationalism in the Global Era* (2006).⁴¹ Både Gries og Hughes legger vekt på at historieskrivningen i Kina i 1980-årene gikk bort fra Mao-periodens heroiske fortellinger og over til å fremstille Kina som et offer for andre lands innblanding og imperialisme. Gries mener at den nye folkelige nasjonalismen, som er rettet både mot Japan og USA og som søker å gjenopprette nasjonens ære etter alle det siste århundrets ydmykelser, er på vei til å bli en alvorlig utfordring for partistaten, og at partiet gradvis er i ferd med å miste sitt hegemoni over den nasjonalistiske strømmingen.⁴² Utfra en rent realistisk analyse, med vekt på materielle interesser, er det liten grunn til å forvente seg noen konflikt mellom Kina og USA, påpeker Gries, og det er på ingen måte gitt at det vil bli konflikt dem imellom. Men virkeligheten er ikke realistisk. Menneskelige handlinger styres ofte av følelser som stolthet, sinne og hevnlust, så Gries ser en klar fare for en "eksistensiell konflikt" hvis kinesere og amerikanere behandler hverandre på måter som får den andre til å oppleve sin nasjonale identitet som truet.⁴³ Hughes på sin side runder av sin analyse av Kinas nye nasjonalisme med et interessant poeng om sammenheng mellom ytre og indre konflikt: "Det som kan sies nå, er at det nåværende ettpartisystemet ikke kan eksistere uten å bruke nasjonalisme som begrunnelse for å forhindre fremveksten av et demokratisk flerpartisystem." Der Gries ser nasjonalismen som en trusel mot regimet og mener den kan fremtvinge en følsesbasert dynamikk som leder til ytre konflikt, oppfatter Hughes snarere nasjonalismen som et redskap regimet utnytter for å motstå krav om demokratisering og hindre indre konflikt.⁴⁴

Shirk understreker i sin bok hvordan det kinesiske lederskapet har forsøkt å legge lokk på overdreven nasjonalisme, hvordan den har forsøkt å skjelve mellom legitim patriotisme og nasjonalisme eller sjåvinisme. Hun viser også til Kinas bestrebelser på å overbevise resten av verden om sine gode hensikter: "Å unngå internasjonale konflikter som kunne få landets

⁴¹ Peter Hays Gries 2004. *China's New Nationalism* (Berkeley: University of California Press). Suisheng Zhao 2004. *A Nation-State by Construction* (Stanford: Stanford University Press). Christopher R. Hughes 2006. *Chinese Nationalism in the Global Era* (London: Routledge).

⁴² "The Party's movement away from suppression and towards co-optation or acquiescence suggests that a popular nationalism is now emerging in China that increasingly challenges the Party-state. Struggling just to keep up with popular nationalist demands, the Party is slowly losing its hegemony over Chinese nationalism." Peter Hays Gries 2004. *China's New Nationalism* (Berkeley: University of California Press): 121.

⁴³ "Realists are right – there are conflicts of material interests in U.S.-China relations today. A common interest in a stable East Asia likely outweighs any material conflicts, however. The more likely danger to bilateral relations lies in the possible emergence of what Kelman called "existential conflict," or the development of a zero-sum identity competition on both sides of the Pacific. Until Chinese and Americans learn to affirm, rather than threaten, each others' national identities, their mutual benefit from a stable East Asia will not ensure peace in the twenty-first century." Peter Hays Gries 2004. *China's New Nationalism* (Berkeley: University of California Press): 150.

⁴⁴ Christopher R. Hughes 2006. *Chinese Nationalism in the Global Era* (London: Routledge): 156.

økonomi til å avspore har vært den kinesiske utenrikspolitikkenes ledestjerne i tida etter Deng [Xiaoping].”⁴⁵ Shirk skrev dette før de tibetanske opptøyene i 2008 og kampen mot truslene om boikott av de olympiske lekene, før finanskrisen og den økende konflikten om Kinas valutakurs i 2009 og lenge før striden mellom Kina og Japan om Diaoyu/Senkaku-øyene i september 2010.

Shirk kommer ikke med bastante spådommer, men hun argumenterer sterkt mot dem som mener at Kina er på kollisjonskurs med USA. Hun advarer dessuten mot å tro at Kina kan fortsette å vokse inn i himmelen. Shirk ser risiko først og fremst i Kinas indre motsetninger.

Den som ønsker en mer detaljert dokumentasjon av de mange problemene i kinesisk politikk, kan gå til den foreløpig siste i rekken av Hong Kong-journalisten Willy Wo-Lap Lams nitide studier av kinesiske politisk samtidshistorie: *Chinese Politics in the Hu Jintao Era*. Foran partikongressen i 2007, da Hu Jintao ble gjenvalgt som partileder, delte Lam den negative vurderingen hos Pei og Shirk når det gjaldt de kinesiske ledernes evne til å kunne beholde styringen i et stadig mer komplekst samfunn, med mindre de skulle være i stand til å gjennomføre drastiske politiske reformer. Lam regnet det faktisk for sannsynlig at Hu Jintao og Wen Jiabao ville gå løs på problemet og omforme Kinas Kommunistiske Parti til et sosialdemokratisk parti. Det fremgår av bokas kapittel 4, men da Lam skrev bokas sluttord, var han mer pessimistisk: “President Hu og hans kollegers mangel på toleranse viser at de nok foretrekker å dyrke frem en femte generasjon av lydige kadre som følger partilinjens uten å mukke – eller enda verre, opportunister hvis eneste interesse er å bli forfremmet og øke sin makt. Og dette lover ikke godt for landets tornefulle reformprosjekt, hvis suksess så mye av Asias og verdens fremtid beror på.”⁴⁶

⁴⁵ “Avoiding international conflicts that could throw the country off course domestically has been the lodestar of Chinese foreign policy in the post-Deng era.” Susan L. Shirk 2007. *China, Fragile Superpower. How China's Internal Politics Could Derail Its Peaceful Rise* (Oxford: Oxford University Press): 105.

⁴⁶ “...obsolete political institutions have proven to be a millstone around the neck of economic reform and growth, which has become the sole *raison d'être* of the ruling party. The choice facing the CCP is as urgent as it is stark. To cope with new circumstances, it not only has to jettison age-old ideology but give up its stranglehold on power. How to manage this momentous change without undue disruption to China's already fragile sociopolitical fabric could be the Fourth Generation's [Hu og Wens] biggest challenge. And it is much better for the ruling party to introduce far-reaching changes – even at the expense of some of its own power – than to have bigger and much more disruptive changes thrust upon it.” “The lack of tolerance displayed by President Hu and his colleagues shows that they might prefer to groom as Fifth-Generation successors obedient cadres who toe the party line unthinkingly – or even worse, opportunists whose only interest is gaining promotion and power. And this hardly bodes well for the country's tortuous reform enterprise, upon whose success so much of the future of Asia and the world depends.” Willy Wo-Lap Lam 2006. *Chinese Politics in the Hu Jintao Era: New Leaders, New Challenges* (Armonk NY: M. E. Sharpe): 156, 290.

5. Fredelig vekst på Vestens premisser

La meg gå over til freds- og stabilitets-optimistene, som i dag dominerer kinalitteraturen. Vi kan begynne med å presentere G. John Ikenberrys analyse, selv om han ikke har skrevet noen kinabok. Han skrev nemlig et kapittel om Kinas fremvekst og den ”vestlige orden” i en bok som Robert S. Ross redigerte sammen med sin kinesiske kollega Zhu Feng.⁴⁷ Ikenberry hevder her at Kinas vekst ikke kan sammenlignes med fremveksten av tidligere stormakter fordi Kina vokser inn i en fundamentalt forskjellig internasjonal orden, opprettet og utformet av en annen slags hegemonimakt, USA. Omkring seg [ikke under seg] har USA bygd en mer omfattende og dypere politisk orden enn noen tidligere stormakt, og samtidig har atomvåpnene gjort militær konfrontasjon mellom stormakter mindre sannsynlig – ja nærmest utenkelig. I USAs verdensorden bindes medlemmene sammen på måter som demper maktpolitisk rivalisering.⁴⁸ Nye stormakter står ikke bare overfor etablerte stormakter, men vokser inn i en institusjonalisert orden med modne politiske institusjoner der de har mulighet for å vinne frem med sine interesser og synspunkter. Hvis USA skulle gi seg til å føre en aggressiv oppdemningspolitikk mot Kina, ville det ikke bli akseptert av andre medlemmer i den internasjonale orden. Det er selvsagt tenkelig, sier Ikenberry, at Kina vil forsøke å endre den globale orden fundamentalt, men det gjør det bare enda viktigere å styrke den eksisterende multilaterale orden, med gjensidige forpliktelser som USA også må underkaste seg: ”Jo mer institusjonalisert den vestlige orden er, jo større er sannsynligheten for at Kina vil reise seg innenfor denne orden.”⁴⁹

⁴⁷ G. John Ikenberry 2008. ”The Rise of China: Power, Institutions, and the Western Order,” i Robert S. Ross og Zhu Feng. *China’s Ascent. Power, Security, and the Future of International Politics* (Ithaca NY: Cornell University Press): 89-114.

⁴⁸ ”...I argue that China faces a very different type of status quo international order than that faced by previous rising states. The United States is a different type of hegemonic power than past leading states—and the order it has built is different than the orders of the past. It is a wider and deeper political order than any other built up earlier. At the same time, the nuclear revolution has made war among great powers less likely—even unthinkable. ... It is an open and expansive order built around institutions that bind its members together and which mitigates security competition and rivalry within it.” G. John Ikenberry 2008. ”The Rise of China: Power, Institutions, and the Western Order”: 90-91.

⁴⁹ ”The more deeply institutionalized the Western order is, the greater the likelihood that China will rise up inside this order.” G. John Ikenberry 2008. ”The Rise of China: Power, Institutions, and the Western Order”: 114.

Figur 2. Modell for Kinas mulige utviklingsveier, med litteratur innplassert i forhold til hva forfatterne tror

6. Fredelig vekst på Kinas premisser

De to neste optimistene har faktisk det stikk motsatte utgangspunkt. Mens Ikenberry forutsetter at USA er annerledes, forlitter David C. Kang og Cathérine Coulomb seg på Kinas unikt fredelige politiske kultur. I 2007 utga Kang boka *China Rising*, der han hevder at Kinas naboer generelt sett ikke frykter Kina og ikke har noe behov for å balansere mot Kinas økende makt, fordi de vet at kineserne aldri har til hensikt å ekspandere eller dominere andre. Kinesisk kultur har nemlig aldri vært ekspansjonistisk. Historisk var det bare mongolene og mandsjuene som forsøkte å utvide keiserriket gjennom militær ekspansjon. Midtens Rike krevde ellers bare at de omkringliggende statene viste respekt og godtok en form for rituell underordning gjennom overlevering av symbolske gaver (tributt). Til gjengjeld fikk de reell

uavhengighet. I dag vet alle naboene at Kina respekterer andre lands formelle og reelle uavhengighet. Derfor behøver de ikke å ruste opp eller inngå allianser for å motstå Kinas voksende makt. Ingen av dem har forsøkt å hindre Kinas økonomiske utvikling, men ser den som en fordel for seg selv fordi de får del i den.⁵⁰ Kang ser hvordan en fredelig øst-asiatisk orden er i ferd med å vokse frem, med utgangspunkt i allmen tilslutning til en fredelig og tradisjonsrik kinesisk politisk kultur. Det eneste som måtte kunne forstyrre harmonien ville være om USA misforsto sin rolle og prøvde å lage trøbbel.

Kangs bok skapte sterk debatt. Flere kritikere har pekt på at flere av Kinas naboland faktisk er ganske engstelige og har gjort en god del for å styrke sin stilling i forhold til Kina – både militært og ved å søke støtte fra USA – selv om de samtidig øker sin samhandel med Kina og ikke prioriterer opprustning så sterkt at det hindrer deres økonomiske vekst.

Catherine Coulobms lærde og velskrevne *Chine, le nouveau centre du monde?* fra 2007 går enda lenger i å identifisere seg med kinesisk kultur. Den går langt inn i kinesisk tenkning om tid og rom, det overjordiske, jin og jang, taoisme, buddhisme og konfusianisme og om hvordan kinesisk kultur naturlig befinner seg i verdens sentrum. Kina ønsker ikke å dominere eller stå i spissen for verden, sier hun, men vil gjenfinne sin plass i verdens og historiens *sentrum*. Kina vil stråle og Vesten bli marginalisert. Verken USA, alliansesystemer, demografi eller økonomiske styringsproblemer kan forhindre at Kina igjen blir Midtens Rike. Hvordan skulle det kunne være i pakt med den gamle dragens verdighet å forbli i skyggen av den unge amerikanske ørn?⁵¹ Coulobms bok er skjønn litteratur. Les og nyt, men la deg ikke lure.

⁵⁰ "This book makes two central arguments: First, East Asian states are not balancing China; they are accommodating it. ... Second, this accommodation of China is due to a specific constellation of interests and beliefs – a particular mix of identities and the absence of fear ... the East Asian states prefer China to be strong rather than weak because a strong China stabilizes the region while a weak China tempts other states to try to control the region." "Even if U.S. power recedes significantly from East Asia, the region may not become as dangerous or unstable as is generally believed, because other nations may continue to adjust to China's central position in East Asia." "...the East Asian region has its own internal dynamics, shared history, culture, and interactions – many of which occur without any attention to the larger world, and many of which are not well understood by Americans. ... if all sides manage their relations with care, the future has the potential to be more peaceful, more prosperous, and more stable than the past." David Kang 2007. *China Rising. Peace, Power, and Order in East Asia* (New York NY: Columbia University Press): 4,200, 203.

⁵¹ "Aujourd'hui, il veut revenir au centre du monde, pas à la tête. Il ne cherche pas à dominer mais à rayonner, reléguant ainsi l'Occident en sa périphérie. ... La Chine est en train de donner naissance au plus grand empire que la terre ait jamais connu. ... Peu de choses peuvent en freiner la dynamique : ni ses tensions sociales, ni le vieillissement de sa population, ni ses limites concernant ses ressources naturelles, ni l'impératif de réduire la dégradation de l'environnement. ... Le vieux dragon peut-il déceimment accepter de se situer derrière le jeune aigle américain? ... Le risque de carambolage de l'économie? Un problème de surchauffe que le gouvernement

Andre av dem som deler Kang og Coulombs overbevisning om at Kinas vekst vil fortsette uten militær rivalisering eller konfrontasjon, er langt mindre kinavennlige. Den første til å ta et bokoppgjør på engelsk med Ikenberry og andres optimistiske tro på at den økonomiske veksten skulle få Kina til å tilpasse seg en demokratisk, vestlig samfunnsorden var James Mann i *The China Fantasy*, med undertittelen ”Hvordan våre ledere bortforklarer kinesisk undertrykkelse.” Han anklager vestlige ledere for konsistent ønsketenkning. De velger å lukke øynene for det kinesiske diktaturets undertrykkelse av sin egen befolkning fordi de enten forlitter seg på at Kinas vekst vil avta eller på at Kina vil bli demokratisk når landet bare blir tilstrekkelig velstående til å ha råd til det – eller når middelklassen blir stor og mektig nok til å kreve demokrati. Det er ingen grunn til å tro at det går slik. Et rikt og mektig Kina vil være like autoritært i fremtiden som det Kina vi kjenner i dag, og bli mye farligere. Mann understreker at hans bok ikke handler om Kina i Kina, men om det Kina som finnes i andre lands forestillingsverden. Den amerikanske befolkningen er blitt lurt av sine egne ledere til å tro at Kina kommer til å åpne opp sitt politiske system. Det er slik lederne har klart å selge sin kinavennlige politikk til amerikansk opinion. Og det kommer til å slå tilbake. Kina kommer ikke til å la seg integrere i en vestlig, liberal orden. Det som må til, er en aktiv amerikansk politikk for å fremme menneskerettigheter og demokrati i Kina.⁵²

Mann slo an en ny tone, som også preger de følgende eksempler. Skjønt briten Martin Jacques, som står bak fjorårets bestselger *When China Rules the World*, er mer fascinert enn skremt av Kinas økende makt. Ved siden av Chang er Jacques den av alle mine 25 forfattere som går lengst i bastante spådommer. Kina vil gå forbi USA som verdens største økonomi allerede i 2027, sier han, og ha det dobbelte av USAs nasjonalprodukt i 2050. Kina kommer ikke bare til å dominere verden økonomisk, men også kulturelt og politisk. Tidligere måtte land som Singapore, Malaysia, Thailand og Sør-Korea satse på å ”vestliggjøre” seg for å ta steget inn i den moderne verden. Slik vil det ikke bli med Kina, slik det heller ikke har vært

chinois peut aisément résoudre. La Chine n'imposera pas mais elle saura canaliser les énergies vers la compétition avec l'extérieur. ... Prospère, la Chine serait la garantie d'une Asie stable. Mais si elle sombre dans l'anarchie, la tempête secouerait toute la région, et le reste du monde. Ce qui lui confère une grande responsabilité. ... La Chine ayant toujours maintenu des frontières perméables entre l'humain et le divin, les morts et les vivants, le réel et le virtuel, le militaire et le civil, le public et le privé, ne s'est pas laissé emprisonner dans ces schémas mentaux qui aujourd'hui risquent de paralyser l'Occident. ... Puissance responsable et pacifique, la Chine ne fait rien de néfaste, de malintentionné ou d'inutile. Mais elle est en progression, alors que l'Occident est en déclin.” Cathérine Coulomb 2007. *Chine, le nouveau centre du monde?* (Paris: l'Aube): 451-460.

⁵² James Mann 2007. *The China Fantasy. How Our Leaders Explain Away Chinese Repression* (New York NY: Viking Penguin).

for Japan. Japan har sin egen modernitet. Det er også Kina i ferd med å skaffe seg. Det er en grunnleggende feil å tro at modernisering er det samme som vestliggjøring: "Mitt sentrale argument er meget enkelt," skriver Jacques: "Vestlig modernitet vil ikke vare evig og er ikke noen universell modell."⁵³ Kina er mer enn en nasjonalstat. Den er en sivilisasjonsstat med kraft til å prege verden. Kina vil beholde og videreutvikle sin egen kultur og når Kina dominerer verden, vil kinesisk kultur dominere verden. Jacques deler inn verdens kultursamfunn i dem som bygger på forestillinger om skyld (Vesten) og dem som bygger på skam (Asia). Like sterkt som Vesten kritiserer Kina for mangel på representativt demokrati forakter kineserne Vesten for mangel på moralsk oppseding. Det vestlige statssystemet som ble grunnlagt gjennom freden i Westfalen i 1648 vil bli erstattet av en kinesisk verdensorden, basert på tributt i et hierarkisk system. Det vil ikke bli lenge før renminbi tar opp konkurransen med euro og dollar som global reservevaluta, Beijing blir verdens viktigste hovedstad, og kinesisk språk erstatter engelsk som kommunikasjonsspråk i Øst-Asia. Før Jacques skrev sitt siste ord var den globale finanskrisen i gang, så hans siste setning lyder: "Kinas vekst vil bli fremskyndet av den globale krisen."⁵⁴ Boka er full av overdrivelser og spådommer på løst grunnlag, men er tankevekkende allikevel. Den kan anbefales for dem som trenger ansporing til motforestillinger.

I år kom enda en bok i samme gate, men med et mer negativt fortegn: Stefan Halper *The Beijing Consensus: How China's Authoritarian Model Will Dominate the Twenty-First Century*.⁵⁵ Halper følger Mann i å oppfordre Vesten til å demme opp for kinesisk innflytelse, men er mer opptatt av Kinas negative innvirkning på resten av verden enn på overgrep og undertrykkelse av Kinas egne innbyggere. Presis som Kang, Mann og Jacques regner Halper med at Kinas autoritære kapitalisme vil fortsette sin dramatiske fremvekst, men han tror ikke det vil føre til noen militær konflikt. Kina vil ikke bli militært sterkt nok til å true USA, bortsett fra gjennom visse former for asymmetrisk krigføring. Kina kommer heller ikke til å

⁵³ "My central argument is very simple. Western modernity is not eternal and it is not a universal model." Martin Jacques i intervju med Andrew Moody, *China Daily* 19. september 2009. Lastet ned 21. oktober 2010 fra: http://www.chinadaily.com.cn/cityguide/2009-09/09/content_8671223.htm "The West has thought itself to be universal, the unquestioned model and example for all to follow; in the future it will be only one of several possibilities." Martin Jacques 2009. *When China Rules the World. The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World* (London: Allen Lane): 144.

⁵⁴ "China's rise will be hastened by the global crisis." Martin Jacques 2009. *When China Rules the World. The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World* (London: Allen Lane): 535.

⁵⁵ Stefan Halper 2010. *The Beijing Consensus: How China's Authoritarian Model Will Dominate the Twenty-First Century* (New York, NY: Basic Books).

invadere Taiwan. Den kinesiske trusselen er ikke først og fremst militær, men ligger i den appell som den autoritære kinesiske utviklingsmodellen har fått rundt om i verden, særlig i utviklingslandene. Den kinesiske modellen undergraver Vestens innflytelse økonomisk og kulturelt og vil svekke Vestens makt. Det er her den kinesiske utfordringen gjør seg gjeldende. Halper ønsker seg en storstilt motmobilisering for å kunne forsvare en liberal verdensorden.

Mann og Halpers bøker handler ikke egentlig om Kina, men om USA og kanskje “Vesten”. Jeg skal nå ta for meg tre forfattere som er enige i at Kina vil fortsette å vokse i makt og innflytelse og som i tillegg vet mye om Kina. De skriver ikke om Kina generelt, men om Kinas Kommunistiske Parti med dets over 75 millioner medlemmer. De tre forfatterne påpeker alle at partiet har vært i stand til å tilpasse seg Kinas raske utvikling i tilstrekkelig grad til å holde på makten. Likevel ser de på sitt emne med svært ulike øyne.

Først ute med en grundig bok om kommunistpartiet var David Shambaugh, en av dem som amerikanerne kaller en “panda hugger”. Han spør i boka *China's Communist Party. Atrophy and Adaptation* om Kinas Kommunistiske Parti kan beholde kontrollen.⁵⁶ Svaret hans er “både ja og nei”. Når jeg hører noen svare “både ja og nei” på TV, pleier jeg å slå av. Å bruke tid på noen som ikke vet hva de skal si, er som regel bortkastet. Men Shambaugh presiserer svaret sitt til “forvitring og tilpasning”, to prosesser han mener foregår parallelt. Partiet har allerede opplevd en gradvis forvitring, men samtidig har det evnet å tilpasse seg endrede vilkår i tilstrekkelig rad til å holde seg ved makten. Shambaugh har gjort grundige studier av offisielle dokumenter, uttalelser og intervjuer. Hans kilder er fra det offisielle Kina, og han tar partiets ideologi alvorlig. Når Jiang Zemin utvikler sin tanke om “de tre representasjonene”, ser Shambaugh det som et viktig uttrykk for den fornyelsen det var å ta næringslivsledere inn i partiet, og når Hu Jintao snakker om et “harmonisk samfunn” og “vitenskapelig utvikling”, mener Shambaugh også dette er uttrykk for viktige prioritetsendringer. Shambaugh har sin bakgrunn i en fagtradisjon for sammenlignende studier av leninistiske partier. Han spør seg hvordan slike partier har kunnet overleve i Kina, Vietnam, Nord-Korea, Laos og Cuba når de brøt sammen i Sovjetunionen og Øst-Europa. Han ser grundig på de lærdommene kineserne har trukket av Sovjetunionens oppløsning. Den var et sjokk for dem, og de har siden brukt mye tid på å undersøke hva som gikk galt. Mikael Gorbatsjovs viktigste feil var at han skilte

⁵⁶ David Shambaugh 2008. *China's Communist Party. Atrophy and Adaptation* (Berkeley: University of California Press). Nøkkelformuleringene om samtidig forvitring og tilpasning finnes på s. 5, 104, 176-177 og 181.

partiet ut fra staten og tillot et så omfattende indre partidemokrati at han ikke lenger kunne kontrollere det.⁵⁷ Shambaugh ser også på hva innflytelsesrike kinesiske forskere har tenkt og sagt om andre partier som i kortere eller lengre tidsrom har hatt en dominerende maktstilling i sitt land, som LDP i Japan, Golkar i Indonesia, Kongresspartiet i India, PRI i Mexico og Socialdemokraterna i Sverige.

Aller mest interessant er det Shambaugh kan berette om en kinesisk forskers konklusjoner i 2005, etter å ha studert People's Actions Party (PAP) i Singapore. Denne forskeren, Cai Dingjian, bemerker hvordan PAP har greid å holde på makten gjennom å opprettholde en diskret, men effektiv partiorganisasjon og ved å jevnlig møte folket i valg der andre partier også kan stille kandidater. Slik tester PAP jevnlig sin oppslutning, noe Kinas Kommunistiske Parti ikke gjør. Når et parti ikke tar den risikoen det innebærer å møte folket i valg, kan det lett komme til å forvitte, hevder Cai Dingjian. Reformkreftene i Kinas Kommunistiske Parti er tydelig inspirert av Singapores eksempel. Sannsynligheten for at Kina skal innføre et flerpartisystem med reelt valg mellom flere partier, slik som i Japan, Sør-Korea, Taiwan, Filippinene, Thailand og Indonesia, er liten. En "singaporisering" av Kina med ett dominerende parti som rutinemessig tester sin legitimitet, men samtidig effektivt sørger for å holde opposisjonelle nede, er et mer sannsynlig scenario. Shambaugh's konklusjon ligner faktisk mye på det Kinas statsminister Wen Jiabao har gått inn for i en serie taler og intervjuer. Kinas demokratiske reformer vil komme som små skritt, sier Shambaugh. Nye ordninger blir utprøvd noen steder før de innføres generelt. Den hypermoderne storbyen Shenzhen er et slags laboratorium for slike reformforsøk. Der er det opprettet et betydelig antall ikke-statlige organisasjoner som ikke kontrolleres av partiet, og den lokale partiledelsen prøver ut nye metoder for å konsultere folkemeningen.⁵⁸

Nylig kom Shambaugh med en tydeligere spådom enn i boka om at Kinas vekst vil fortsette under kommunistpartiets kontroll: "Kinas økonomi vil trolig fortsette sin raske vekst på ubestemt tid. Dette er ikke en økonomi som kommer til å spore av. Ikke bare er Kina den av verdens store økonomier som har stått seg best gjennom den globale finanskrisen, men som følge av dette har den også posisjonert seg for å få en enda mer intens vekst i årene

⁵⁷ David Shambaugh 2008. *China's Communist Party. Atrophy and Adaptation* (Berkeley: University of California Press): 68.

⁵⁸ Se Jeremy Page 2010. "China Tests New Political Model in Shenzhen." *Washington Post* 18 Oct 2010.

Downloaded from:

http://online.wsj.com/article/SB10001424052702304250404575558103303251616.html?mod=googlenews_wsj

fremover.” Ifølge Shambaugh vil det politiske systemet fortsette å utvikle seg, men langsomt og på sin egen måte. Det vil ikke la seg påvirke av ytre press.⁵⁹

Shambaugh bemerker nærmest som et kuriosum at partiets system for kadervurdering minner til forveksling om de systemene som ble brukt i det kinesiske keiserdømmet til å vurdere rikets embetsmenn. De samme termene og lignende ritualer er i bruk i partiet i dag. Dette, som Shambaugh altså nevner helt en passant (på s. 142) er selve hovedgrunnlaget for den teorien som lanseres i Zheng Yongnians *The Chinese Communist Party as Organizational Emperor*.⁶⁰ Zheng, som leder East Asia Institute ved Singapore National University, Singapores ledende kompetansesenter på alt som foregår i Kina, hevder at “partiet” i Kina har en vesensforskjellig rolle fra i Vesten. Det første “leninistiske” partiet i Kina var ikke Kinas Kommunistiske Parti, men Kuomintang, som under Sun Yatsens ledelse fikk en leninistisk oppbygning i 1924-25, simpelthen fordi den leninistiske partimodellen passet for kinesisk tradisjon. I kinesernes partiforståelse er ikke partiet en organisert gruppe som konkurrerer med andre grupper om politisk makt i staten. Partiet representerer hele folket og står over staten. Partiet har overtatt den rollen keiseren hadde i fortida. Slik var det med Kuomintang og slik er det med Kinas Kommunistiske Parti. Derfor har det heller ikke vært rom for noen sameksistens mellom disse to partiene. Kina kan bare ha én keiser. Zheng peker på fire vesenstrekk ved det kinesiske keiserdømmet som føres videre av kommunistpartiet i dag: For det første opptrer alle organisasjoner og institusjoner som administrative representanter for keiseren i forhold til befolkningen, ikke omvendt. For det andre er keiserens makt overordnet alle andres, er ikke begrenset av noen annen institusjon (ingen maktfordeling). For det tredje er keisermakten også ubegrenset i tid og rom. Keiseren hersker over alt under himmelen. Og for det fjerde omfatter keisermakten alle aspekter av menneskenes forhold til hverandre og naturen. Likevel er ikke keiserens makt eneveldig (*absolute*), slik den var i de europeiske eneveldige kongedømmene. Den er nemlig begrenset av ritualer (*li*), som setter strenge grenser for hva keiseren kan foreta seg, på måter som ikke har noen plass i vestlig tenkemåte.⁶¹ Det Kuomintang gjorde først og som Kinas Kommunistiske Parti har gjort siden, er å sette seg i keisermaktens sted som “organisatorisk keiser”, ved hjelp av leninistisk

⁵⁹ “...China’s economic growth is likely to continue apace indefinitely. This is not an economy that is going to go off the rails. Not only has China been the major economy that has best weathered the global financial crisis, but as a result it is better poised for more intensive growth in the years ahead ... the country’s political system ... will evolve, but slowly and in its own fashion, staunchly resistant to outside pressure.” David Shambaugh 2010. “A New China Requires a New US Strategy.” *Current History* 109 (728), September: 222, 223.

⁶⁰ Zheng Yongnian 2010. *The Chinese Communist Party as Organizational Emperor* (London: Routledge).

⁶¹ Zheng Yongnian 2010. *The Chinese Communist Party as Organizational Emperor* (London: Routledge): 48-51.

partiteori. At leninismen ikke var noe kunstig importprodukt, men snarere et skalkeskjul for å fortsette en ekte kinesisk tradisjon bidrar til å forklare at Kinas Kommunistiske Parti kunne overleve kommunismens sammenbrudd i Sovjetunionen og Øst-Europa.

Zheng's store force er hans inngående kjennskap til kinesisk politikk. Hans bruk av europeiske tenkere som Antonio Gramsci, Michel Foucault og Pierre Bourdieu til å vise at kommunistpartiet utøver et kulturelt hegemoni i det kinesiske sivilsamfunnet, virker lite overbevisende på meg, skjønt det er interessant at han vier et helt kapittel til massemediene og den sentrale partiskolen og deres rolle når det gjelder å "bevisstgjøre" partiet og massene. Når Zheng prøver å kontrastere Kina mot Vesten, blir hans påstander om vestlige politiske systemer temmelig misvisende,⁶² men kapitlene om kommunistpartiets indre liv i Kina, om hvordan arvefølgeproblemet har vært taklet, hvordan ulike fraksjoner har vært plassert i forhold til hverandre, hvem som har hva slags makt over hvem, og om partiets forhold til andre institusjoner, er skrevet med en klarhet som kun er mulig når man har dyp innsikt. Her går Zheng utpå Shambaugh.

Det sies gjerne at Kinas Kommunistiske Parti spiller en "ledende" rolle i staten. Zheng bruker to andre bilder. Det ene er at partiet er statens "søyle" (*pillar*). Det er kanskje ikke så treffende. Det andre bildet er derimot ganske slående. Zheng sammenligner Kina med et firma, der partiet er eier og regjeringen direktør (*manager*). Partiet står over staten, og i vitale spørsmål styrer partiet direkte uten å gå veien om statlige institusjoner. Det gjelder Folkets frigjøringshær. Om den fastslår Zheng kort og konsist at den overhodet ikke står under regjeringens kontroll. Partiets sentrale militærkomité utgjør samtidig statens sentrale militærkomité. Hæren er under partiets direkte kontroll, og det er vanskelig å si hvor grensene går mellom parti og hær. De er filtret inn i hverandre, dog slik at hæren ikke siden 1992 har vært representert på høyeste nivå i partiet. Zheng advarer mot forslag om å "nasjonalisere" hæren og gjøre den ansvarlig overfor statlige myndigheter. De vil nemlig ikke være i stand til å kontrollere den like effektivt som partiet gjør i dag.⁶³ Her kan tillegges at Kinas neste partisjef, Xi Jinping, har bedre faglige forutsetninger for å kunne fungere som øverstkommanderende for Kinas væpnede styrker enn hans to forgjengere. Han arbeidet

⁶² Han fremsetter følgende misvisende eller feilaktige påstander: "in the West, political parties and party systems are institutional arrangements for power-sharing", "In the West, political parties are mere institutions of the state" og "In democracies, the military exercises powerful influence over the policy-making process concerning matters of national security and defence." Zheng Yongnian 2010. *The Chinese Communist Party as Organizational Emperor* (London: Routledge): 62, 68, 117.

⁶³ "Without strong support from the Party, the civilian government will face great uncertainties in exercising its control over the military." Zheng Yongnian 2010. *The Chinese Communist Party as Organizational Emperor* (London: Routledge): 117.

nemlig som personlig sekretær for forsvarsministeren, som også var generalsekretær for partiets militærkommisjon, i de skjellsettende årene 1979-82, da Folkets frigjøringshær gjennomgikk en alvorlig krise etter den mislykte invasjonen av Vietnam i februar-mars 1979.⁶⁴ Xi Zhongkun – Xi Jinpings far – var den gangen en nær medarbeider av Deng Xiaoping, som tvang igjennom en kraftig nedprioritering av forsvarsmakten i Kinas nasjonale budsjetter. Under Jiang Zemin og Hu Jintaos tid som partiledere har forsvaret blitt kraftig opp-prioritert, slik at det har kunnet gjennomføre en modernisering med omfattende våpenkjøp og utvikling av nye våpensystemer.

Med utgangspunkt i Zheng, som altså understreker at Kuomintang og Kinas Kommunistiske Parti begge har vært organisert som “organisatoriske keisere” med krav på ubegrenset makt over den kinesiske staten og nasjonen, kunne vi tenke oss at det måtte være mulig for Taiwan og fastlands-Kina å bli gjenforent på partinivå istedenfor eller forut for det statlige nivå ved at Kinas Kommunistiske Parti og Kuomintang slår seg sammen. Kuomintang kunne da tilkjennes rollen som en slags “visekonge” for Taiwan. Dog finnes det minst to haker ved Zhengs resonnement. Den ene er at det kinesiske ordet for parti, *dang*, faktisk er et gammelt ord som betegner en lokal gruppering eller fraksjon og ikke noen makt som står over staten. Kinesiske keisere brukte mye tid på å undertrykke ulike *dang*'er. Det er noe Zheng selv gjør oppmerksom på.⁶⁵ Det andre problemet er at Kuomintang faktisk i dag er ett av flere partier i Taiwan. Partiet står ikke lenger over staten, men har på et tidspunkt gitt fra seg makten etter å ha tapt et valg, og vunnet den tilbake i et senere valg. Er det egentlig noe til hinder for at det samme skulle kunne skje i fastlands-Kina? Ville ikke det være en bedre måte å skape gjensidig tillit som grunnlag for nasjonal gjenforening?

Det Zheng er kommet i skade for å gjøre, trodde jeg helt til jeg leste konklusjonen hans, er å konstruere et teoretisk grunnlag for en ideologi som begrunner kommunistpartiets fortsatte maktmonopol. Partiet kan med grunnlag i Zhengs resonnement gjøre krav på å vedlikeholde en gammel kinesisk tradisjon, frigjøre seg fra tanken på å være bakstreversk leninistisk, og isteden se seg selv (slik Singapores People's Action Party gjør) som en vesensforskjellig og moralsk høyverdig motpol til de politiske partiene som kjemper om pengebidrag, medieoppmerksomhet og velgeroppslutning i kaotiske flerpartisystemer, ikke bare i “Vesten”, men også i en rekke asiatiske land – deriblant Taiwan. Zhengs avslutningskapittel tar

⁶⁴ Bhaskar Roy 2010. “Reading China's Party Plenum”. *Eurasia Review* 28. oktober. Nedlastet 28.10.20 fra www.eurasiareview.com

⁶⁵ Zheng Yongnian 2010. *The Chinese Communist Party as Organizational Emperor* (London: Routledge): 56.

imidlertid en overraskende vending, som bare så vidt er antydnet i kapittel to. Plutselig foretar han en klasseanalyse av det kinesiske samfunnet. Det viktigste kommunistpartiet har gjort i vårt århundre, ifølge Zheng, er å slippe kapitalister til som partimedlemmer. Kina har fått et rikt borgerskap med skarpe tenner, og de sitter alt med mye makt i partiet, i allianse med teknokratene, som tidligere dominerte fullstendig. De som mangler politisk representasjon i dagens Kina, er ikke borgerskapet eller middelklassen, men arbeiderne og bøndene, de samme samfunnsklassene som kommunistpartiet påberoper seg å representere. I 1982 mistet arbeiderne streikeretten, og de har ikke lov å danne uavhengige fagforeninger. Den offisielle landsomfattende fagorganisasjonen representerer regjeringens interesser mer enn sine medlemmers. Bøndene er enda verre stilt, for (i motsetning til i Vietnam) har de ikke en gang noen offisiell interesseorganisasjon. Når bønder utsettes for overgrep, er de henvist til ineffektive lokale protestaksjoner – eller demonstrativt ta sitt eget liv.

Ifølge Zheng vil to forhold presse frem en demokratisering. Det ene er arvefølgespørsmålet i partiets toppledelse. Når partilederen ikke har den samme rett som keiseren hadde til suverent å utpeke sin etterfølger, er neste mulighet å skape konsensus i partiets ledelse. Men hvis det ikke er mulig, og det vil det ikke alltid være, vil valget måtte avgjøres gjennom avstemning med mindre våpnene skal tale. I 2007 ble det ingen konsensu, og da ble det overlatt til en forsamling av partikadre på provinsleder- og ministernivå å foreta en avstemning. Resultatet var at Hu Jintaos kandidat Li Keqiang måtte se seg slått av Xi Jinping, som deretter ble alment akseptert som “tronarving”. Noe lignende vil gjenta seg i fremtiden, og da vil det bli stadig klarere at partiet har ulike fraksjoner med rivaliserende kandidater til partiets toppverv. Fraksjonene vil i sin tur gjøre krav på å representere viktige gruppeinteresser, og da får arbeiderne og bøndene sin sjanse til å gjøre seg gjeldende.

Selv om partiet vil møte press for å tillate politiske organisasjoner utenfor sin kontroll, tror ikke Zheng at det vil bøye av. Det Demokratiske Partiet som ble stiftet i 1998, ble raskt forbudt og partilederen Wang Youcai ble dømt til 11 års fengsel. Charter 08 ble nesten like raskt undertrykket, og hovedmannen bak, Liu Xiaobo, fikk samme strenge straff. Det som kommer til å skje, menr Zheng, er ikke at det oppstår legale partier utenfor kommunistpartiet, men at demokratiet presser seg frem innenfor selve partiet på en måte som gjør at ulike klasseinteresser blir stående mot hverandre. Igjen viser Zheng til kinesisk historie. Det er skjedd så mange ganger at de fattige har reist seg for å velte et dynasti og bringe et nytt til makten. Hvis ikke partiet åpner for at arbeiderne og bøndene kan gjøre sin stemme hørt, vil

det samme kunne skje igjen. Derfor vil partiet være tvunget til å demokratisere.⁶⁶ I sannhet en interessant spådom. Presis, og forskjellig fra de fleste andre.

Når Zheng analyserer utviklingen i Kinas Kommunistiske Parti, er det nesten som han deltar i partiets egne interne diskusjoner. Det virker som partiet har hans sympati. Slik er det sannelig ikke i Richard McGregors bok *The Party*.⁶⁷ Han står utenfor og viser tydelig sin avsky. Der Shambaugh fremhever at partiets organisasjonsavdeling bekjemper korrupsjon og bestreber seg på å holde partikadrenes moral ved like, beskriver McGregor hvordan den samme organisasjonsavdelingen stiller seg over loven og forfølger og straffer de partikadrene som går tapende ut av indre maktkamper. Det som avgjør hvem som blir straffet, er ikke hvor korrupte de er, men hvor godt plassert de er i partiets nettverk. Den sivile domstolsbehandlingen i korrupsjonssaker er bare en formalitet som gjennomføres etter at partiets mektige organisasjonsavdeling har sagt sitt.⁶⁸ Shambaugh beskriver hvordan den kinesiske folkehæren er lojal mot partiet mens McGregor hevder at de stadig gjentatte parolene om at partiet må styre hæren må tolkes som tegn på at mange offiserer ønsker å frigjøre seg fra partiet for å kunne bli en profesjonell, nasjonal forsvarsmakt. McGregor bygger ikke så mye som Shambaugh på offisielle dokumenter, men forlitter seg på intervjuer han har foretatt som journalist med dissidenter, næringslivsledere og representanter for partiet. McGregors

⁶⁶ “When they look back on the history of the CCP, future historians will probably find that nothing was more important than admitting capitalists into the Party. ... Capitalism has generated a Chinese bourgeoisie. It is a class with teeth.” “One can argue that in China, the dynamism of democratization lies in the rise of a class society ... The advantage of democracy is its capability to achieve a peaceful reconciliation among class interests ... workers do not have the right to strike. Such right was originally granted to workers but was removed by the 1982 Constitution ... peasants are less represented ... peasants do not have their own union ... Some exercise resistance without any effectiveness while others choose to commit suicide ... If we understand democracy as a form of competition among different political actors, be they political parties or political factions, then we can reasonably argue that democracy is inevitable ... the CCP becomes a competitive oligarchy, meaning that power is shared among different factions within the CCP, and between the CCP and other political forces that are within the boundary of the CCP hegemony ... When no single leader can appoint their own successor, democracy has to come in ... consensus politics is very elitist. It is a top-down approach and could be destabilizing ... When a deadlock takes place, democracy becomes the solution ... the leadership has to, first, legalize factional politics and, second, link factional politics to social forces or interests ... Power competition will further push the Party to establish intra-Party democratic mechanisms since without such mechanisms, the Party will fall apart. While factions enable the Party to represent different social interests, intra-Party democracy enables the Party to remain united ... workers and peasants are not granted any meaningful channels to have a say ... Throughout Chinese history, the regime, together with rich classes, was frequently overthrown by the poor ... This is the rationale behind the initiative by the new Hu-Wen leadership to bring the lower classes back in.” Zheng Yongnian 2010. *The Chinese Communist Party as Organizational Emperor* (London: Routledge): 186, 191, 194-199.

⁶⁷ Richard McGregor 2010. *The Party. The Secret World of China's Communist Rulers* (New York NY: Harper). Ian Johnsons interessante anmeldelse av McGregors bok (“The Party: Impenetrable, All Powerful”, *New York Review of Books*, September 30, 2010: 69-72), omtaler også Shambaugh's bok.

⁶⁸ Zheng bemerker også at partiets korrupsjonsjegere underminerer domstolenes betydning og at det ikke finnes noe reelt skille mellom parti og stat på det rettslige området: “there is no real boundary between the Party and the government in the judicial system.” Zheng Yongnian 2010. *The Chinese Communist Party as Organizational Emperor* (London: Routledge): 114.

indignerte tekst bæres oppe av hans harme over alt han har sett under et langt opphold som korrespondent i Kina.

McGregor beskriver ikke bare hvordan partiet står over den kinesiske staten, men også hvordan den kontrollerer det kinesiske næringslivet, gjennom såkalt “ledende grupper”. I alle store statseide bedrifter – de statseide bedriftene dominerer fortsatt det kinesiske næringslivet (80% i Shanghai) – finnes det Ledende Grupper av partikadre som har større makt enn så vel bedriftens direktør som dets styre. De står ikke til ansvar for noen aksjonær, bare for sine overordnede i partiet. Slik er det i alle sektorer. Partiet har lyktes i å reformere seg kraftig siden Sovjetunionens sammenbrudd. Her er McGregor enig med Shambaugh og Zheng. Partiet har funnet frem til metoder som gjør at det kan beholde kontrollen over et samfunn i dramatisk endring. For å kunne lykkes i den beinharde konkurransen om makt og rikdom i dagens kinesiske samfunn er det nemlig en fordel å være partimedlem, helst også ha verv i partiet, og de som ikke er partimedlemmer må holde seg inne med partiet ved å bygge sosiale og politiske nettverk. Korrupsjonen er endemisk, men ikke nødvendigvis destabiliserende. McGregor deler likevel ikke Shambaughs tro på at Kina skal fortsette å vokse inn i himmelen: “Hvis Kina fortsetter å investere mye mer enn det forbruker, vil den innenlandske økonomien til sist vakle under presset fra sin egen ubalanse, med virkninger for resten av verden.”⁶⁹ Mange lokalsamfunn har allerede sluppet opp for salgbar mark, sier McGregor.

Mens Zheng gir Kinas Kommunistiske Parti en slags oppskrift på hvordan kinesisk historie kan brukes til å begrunne partiets maktmonopol, beskriver McGregor et kommunistparti som forsøker å legge lokk på historien, særlig på Det store spranget fremover 1958-62, som trolig kostet et sted mellom 45 og 60 millioner menneskeliv. “Gravstøtten” kaller han sitt kapittel om partiets forhold til historien, en overskrift hentet fra den kinesiske journalisten Yang Jishengs dokumentasjon av Maos hungerkatastrofe. McGregor bygger mye av sin fremstilling på Yangs innsats med å hente frem statistikk fra kinesiske provinsarkiver og fra boka han utga i Hong Kong i 2008: *Mubei: Zhongguo luishi niandai dajihuang jishi (Gravstøtten: En sann historie om den store kinesiske hungersnøden i 1960-årene)*. McGregor refererer Yangs anslag på 35 millioner døde. Siden da har imidlertid Jasper Beckers klassiske beretning fra 1996 (*Hungry Ghosts: Mao's Secret Famine*) fått en gruoppvekkende oppfølger i Frank Dikötters *Mao's Great Famine*, som bygger på omfattende forskning. Dikötter er kritisk til

⁶⁹ “If China continues to invest far more than it consumes, the domestic economy will eventually stagger under the weight of its own imbalances, with an impact on the rest of the world.” Richard McGregor 2010. *The Party. The Secret World of China's Communist Rulers* (New York NY: Harper): 180.

Yangs metoder og er kommet til at antallet mennesker som døde under den menneskeskapte hungerkatastrofen (“*premature deaths*”) var minst 45 millioner og kan ha vært oppe i 55-60 millioner.⁷⁰

Ifølge McGregor er kommunistlederne ute av stand til å ta et oppgjør med Mao Zedong fordi de da vil miste sin historie.⁷¹ Partiet har derfor hengt seg opp i sin beslutning fra begynnelsen av 1980-årene om at Mao var 70% bra og 30% dårlig, tross alt vi nå vet om hans ansvar for noen av det 20. århundres aller verste menneskeskapte katastrofer. McGregor avslutter sin bok med at Liu Xiabo idømmes 11 års fengsel i desember 2009. Boka kom ut før det ble kjent at Liu Xiaobo ble tildelt Nobels fredspris for 2010.

I et etterord forteller McGregor at han selv hadde regnet med at partiet ville miste sin makt under presset fra finanskrisen, forpliktelse som fulgte av medlemskapet i Verdens Handelsorganisasjon, den voksende middelklassen, økende ulikhet, voksende misnøye og korrupsjon. En stund trodde han også at den økende kinesiske nasjonalismen ville bli så sterk at den kunne ramme partiet som en boomerang. Senere skiftet han mening. Riktig nok bygger partiet mye av sin legitimitet på økonomisk vekst, så det er vanskelig å vite hva som skjer hvis veksten svikter. Til slutt konkluderer han likevel på samme måte som Shambaugh når det gjelder kommunistledernes evne til å sikre partiets overlevelse: “I overskuelig fremtid ser det ut til at deres ønske om å tre frem for verden som en koloss, på sine egne uforsonlige betingelser, vil bli virkelighet.”⁷²

Det jeg savner mest i McGregors journalistiske fremstilling er en diskusjon av hva partiet bruker kontrollen sin med stat, hær, næringsliv og medier til. Bare til å hindre at det oppstår nye maktsentra utenfor partiets kontroll? Bare til å sørge for at folk med det rette rulleblad og de rette forbindelser blir utnevnt til viktige stillinger? Eller også til å sikre at de strategiene og planene som partiet vedtar blir gjennomført? Er partiet en drivkraft eller en bremse for Kinas økonomiske vekst? Gregor går ikke nærmere inn på disse spørsmålene, men nøyer seg med å påvise hvor allestedsnærværende partiet fortsatt er. Shambaughs og Zhengs påpekning av at de kadervurderingene som ligger til grunn for opprykk i partihierarkiet legger stor vekt på

⁷⁰ Jasper Becker 1996: *Hungry Ghosts: Mao's Secret Famine* (New York: Henry Holt). Yang Jisheng 2008. *Mubei: Zhongguo luishi niandai dajihuang jishi* (Hong Kong: Tiandi tushu youxian gongsi). Frank Dikötter 2010. *Mao's Great Famine* (New York: Walker): 129-130, 325, 333-334, 347.

⁷¹ Dette er også et sentralt poeng i Stein Tønnesson 2009. “The Class route to nationhood: China, Vietnam, Norway, Cyprus – and France.” *Nations and Nationalism* 15(3): 375-395.

⁷² “For the foreseeable future, it looks as though their wish, to bestride the world as a colossus on their own implacable terms, will come true.” Richard McGregor 2010. *The Party. The Secret World of China's Communist Rulers* (New York NY: Harper): 273.

hvor mye økonomisk vekst hver enkelt kader har fått til i sine lokalområder eller sektorer (og at det aller mest var slik under Jiang Zemins tid som Kinas leder), er interessant.⁷³ Det kan bety at drivkraften i Kinas økonomiske vekst ikke bare er profitt, men også makt og opprykk i partiet. Da må maktincentiver også kunne brukes til å fremme andre mål enn økonomisk vekst.

7. To balansekunstnere - og én Cassandra

David M. Lampton, professor ved Paul H. Nitze School of International Studies ved Johns Hopkins-universitetet i Washington, DC, har tidligere skrevet en balansert fremstilling av balanse og ubalanse i det kinesisk-amerikanske forholdet.⁷⁴ Han har også en utpreget balansert, eller nyansert, tilnærming i sin siste bok, *The Three Faces of Chinese Power*, der han skiller mellom tre typer makt, omtrent på samme måte som Joseph Nye.⁷⁵ Mens Nye bruker betegnelsene hard, økonomisk og myk makt, skjelner Lampton mellom militærmakt, pengemakt og idémakt (*ideational power*). Lamptons viktigste politiske budskap er at hvis USA først og fremst ser på Kina som militærmakt, vil det føre USA vill, ramme amerikanske interesser og øke faren for konflikt. Kina må først og fremst møtes som penge- og idémakt.⁷⁶ Lampton foretar en nøktern gjennomgåelse av Kinas tre typer makt for deretter å ta for seg den kraftige forbedringen av Kinas forhold til nabolandene. Til sist diskuterer han den skjøre maktbalansen mellom Kina og USA. Selv om Kina har rustet kraftig opp, er det ikke på det militære området at den kinesiske utfordringen først og fremst gjør seg gjeldende. Først og fremst har Kina økt sin økonomiske makt ved hjelp av rollene som kjøper og investor på det internasjonale markedet. Kjøpere og investorer er som regel velkomne, og når man er velkommen, får man makt. Selgere er mindre velkomne fordi eksport skaper frykt blant

⁷³ David Shambaugh 2008. *China's Communist Party. Atrophy and Adaptation* (Berkeley: University of California Press): 142. Zheng Yongnian 2010. *The Chinese Communist Party as Organizational Emperor* (London: Routledge): 85.

⁷⁴ David M. Lampton 2001. *Same Bed Different Dreams. Managing U.S.-China Relations 1989-2000* (Berkeley: University of California Press): 6-7.

⁷⁵ Joseph Nye 2002. *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone* (Oxford: Oxford University Press).

⁷⁶ "It is likely that the biggest challenges China will present the rest of the world will be in the domains of economics and ideas, not military power." "...it is important not to take actions that unnecessarily stimulate Beijing to divert more resources to a faster acquisition of coercive power and that simultaneously divert America's attentions from its own more fundamental challenges in the realms of economics and ideas." "If the United States responds to this power mix by overinvesting in coercive power instead of expanding its own economic and intellectual capabilities, it will be making a monumental strategic mistake." David Lampton 2008. *The Three Faces of Chinese Power. Might, Money, and Minds* (Berkeley: University of California Press): 6-7, 77, 119.

konkurrenter. Eksport kan derfor ikke så lett omsettes i makt; dessuten er de fleste bestanddelene i et produkt “made in China” som regel produsert andre steder. De er bare samlet og pakket inn i Kina. Bedrifter som går konkurs og arbeidere som mister jobben, får dermed inntrykk av at de blir utkonkurrert av Kina mens de som i virkeligheten danker dem ut, er transnasjonale konserner som bruker sofistikerte datasystemer til å organisere en mest mulig effektiv og minst mulig kostnadskrevende internasjonal arbeidsdeling.

Når det gjelder Kinas opptreden i forhold til andre land, mener Lampton at Folkerepublikken er blitt så tett innvevd i det internasjonale økonomiske systemet at den vil være sterkt tilbøyelig til å unngå uhemmet maktbruk.⁷⁷ Han er fundamentalt uenig med Mearsheimer i at USA vil bli nødt til å bremse Kinas fremvekst: “Kan USA leve med et Kina som ikke søker å ta kontroll med Asia eller kaste ut Amerika, men som bestreber seg på å forhindre handlinger som er i strid med dets nasjonale kjerneinteresser? Jeg tror USA kan leve med et slikt Kina og at Folkerepublikkens naboer vil stille stadig sterkere krav om at Washington skal gjøre det, samtidig som de ønsker at USA skal opprettholde et betydelig nærvær i regionen.”⁷⁸

Lampton understreker at de kinesiske lederne har langt større utfordringer på det innenrikspolitiske enn det utenrikspolitiske området. Han beskriver “kaskader” av problemer og siterer en anonym kinesisk forsker som tviler på at de endringene Kina står foran kan foregå fredelig.⁷⁹ Selv utelukker ikke Lampton at det kan oppstå katastrofale politiske “kramper” (*convulsions*), men han regner det ikke for sannsynlig på kort og mellomlang sikt.⁸⁰

⁷⁷ “...the PRC is increasingly tethered to a global economic system that naturally keeps it from exercising unbridled power. The current defining characteristic of Chinese foreign policy is the desire to minimize friction with almost everyone.” David Lampton 2008. *The Three Faces of Chinese Power. Might, Money, and Minds* (Berkeley: University of California Press): 116.

⁷⁸ “Can the United States live with a China that does not seek to control Asia, or expel America from it, but rather seeks to prevent actions that are contrary to its own core national interests? I think that the United States can live with such a China and that the PRC’s neighbors increasingly will demand that Washington do so, even as they want the United States to remain a major presence in the region.” David Lampton 2008. *The Three Faces of Chinese Power. Might, Money, and Minds* (Berkeley: University of California Press): 169. Se også s. 272.

⁷⁹ “As one senior Chinese scholar put it: “... whether China can go through these transitions peacefully is not clear. Historical precedents are not that encouraging.”...” David Lampton 2008. *The Three Faces of Chinese Power. Might, Money, and Minds* (Berkeley: University of California Press): 257. For kaskadene av problemer, se s. 217-251.

⁸⁰ “Effective governance in China cannot be assumed; this is the biggest challenge of all. Catastrophic political convulsion is possible, though I judge it to be improbable in the near and middle future.” David Lampton 2008. *The Three Faces of Chinese Power. Might, Money, and Minds* (Berkeley: University of California Press): 6.

Min andre balansekunstner, Sveriges tidligere Kina-ambassadør Börje Ljunggren, er enda mer opptatt av Kinas interne problemer. Hans *Kina: Vår tids drama* kom i en ny revidert utgave i 2009.⁸¹ Den gjennomgår de viktigste aspekter av Kinas samtidshistorie og tegner et nyansert, skjønt bekymringsfullt bilde av dagens situasjon. I den første fasen av Kinas dramatiske økonomiske vekst kom i stor grad hele befolkningen til gode. I 1980-årene ble fattigdommen i Kina drastisk redusert. Senere har ulikheten mellom provinser, samfunnsgrupper og by/land økt kraftig. Mange av dem som er løftet ut av fattigdommen har bare så vidt kommet over fattigdomsgrensen og kan derfor raskt falle tilbake. Ljunggren påpeker, som Zheng, det ironiske i at et kommunistparti står i spissen for en utvikling som har skapt et “utpreget klassesamfunn”. Forskjellsbehandlingen av kjønnene er like dramatisk. I politbyrået sitter det bare én eneste kvinne, og Kinas kvinner har en eksepsjonelt høy selvmordsrate.

Ulikebehandlingen gjenspeiles i preferansen for guttebarn. I Kina fødes det mer enn 20% flere guttebarn enn pikebarn. Mens andre som skriver om energi og miljø legger overdrevent stor vekt på Kinas såkalte “avhengighet” av oljeimport, legger Ljunggren vekt på noe mye viktigere, nemlig at den kinesiske økonomien i utstrakt grad baserer seg på sterkt forurensende kullkraft. Ljunggren behandler utførlig den mislykte og hardhendte kinesiske politikken i forhold til de tibetanske og uighuriske minoritetene. Han slutter seg til dem som hevder at autoritære stater kan ha stor slitestyrke og at Kina er et eksempel på det, og han ser lite håp om noen åpning for radikale demokratiske reformer ovenfra, men han er overbevist om at presset nedenfra vil øke. Selv om boka ble skrevet før Liu Xiaobo fikk sin dom i desember 2009, sier Ljunggren at Lius sak vil bli et stort irritasjonsmoment i forholdet mellom Kina og EU og Kina og USA i årene fremover. Han merker seg den økende rettstenkningen i det kinesiske samfunnet og argumenterer sterkt for dialog med Kina på alle nivåer.⁸² Ljunggren går ikke så langt som Shirk når det gjelder å hevde at det kinesiske systemet er grunnleggende skjørt eller sårbart: “Folkrepublikens disintegration ter sig som ett mycket osannolikt scenario.”⁸³ Men han tviler på at de kinesiske lederne vil ha den makt og det mot som kreves for å gjennomføre nødvendige politiske reformer. Han advarer samtidig mot å tro at den veksten som har pågått de siste tretti årene kan fortsette ufortrødent. Mye av den er basert på en kombinasjon av befolkningens kollossalt høye sparerate og enorme

⁸¹ Börje Ljunggren 2009 (2. utgave). *Kina. Vår tids drama* (Stockholm: Hjalmarson och Högberg).

⁸² “Att försöka isolera och fördöma Kina är ingen väg. ... Viktigt att konstatera är att Kina låter sig engageras, förutsatt att utgångspunkten från västvärldens sida är att Kina inte saknar god vilja och att också Kina har relevanta erfarenheter.” Börje Ljunggren 2009 (2. utgave). *Kina. Vår tids drama* (Stockholm: Hjalmarson och Högberg): 353.

⁸³ Börje Ljunggren 2009 (2. utgave). *Kina. Vår tids drama* (Stockholm: Hjalmarson och Högberg): 371.

statlige kapitalinnsprøytninger i et næringsliv som ikke alltid er konkurransedyktig. For at den økonomiske veksten skal gå videre, vil det være nødvendig med teknologiske kvantesprang, innovasjon og sterkt økende produktivitet: “Kina måste åstadkomma en omlægning av kursen av samma format som den öppning som ledde til tillväxtundret, och genomföra den på betydligt kortare tid. Det skulle kräva ett kraftfullt, öppet och inspirerande ledarskap som visade tillit till potentialen i det civila samhället, och det ser vi mycket litet av i dagens Kina.”⁸⁴ En reduksjon i den økonomiske veksten til 3-4 prosent per år er derfor sannsynlig, og da vil problemene tårne seg opp, med de konsekvenser det kan få for Kina og resten av verden. Ljunggrens bok preges av en grunnleggende sympati for Kina, men også av bekymring. Hans påstand om at Kina vil bli nødt til å gjennomføre nye, drastiske reformer av samme format som under Deng Xiaoping ble nylig også fremført av Elizabeth Economy (forfatter av *The River Runs Black*, den klassiske skildringen av Kinas miljøproblemer) i en artikkel i *Foreign Affairs*. I følge henne forbereder det kinesiske lederskapet seg på å gjennomføre dramatiske reformer som, hvis de lykkes, vil føre til et Kina som om tjue år ikke vil være til å kjenne igjen: “et urbant, innovativt, grønt, oppkoblet og utjevnet samfunn”. Den største “game changer’en” er Kinas urbanisering. I dag utgjør bybefolkningen under 45% I 2030 vil 70% av kineserne bo i by. Som en integrert del av sitt reformprogram er Kina i ferd med å legge om utenrikspolitikken i proaktiv retning. Den tar nå sikte på å endre verden på måter som kan fremme den kinesiske reformprosessen.⁸⁵

Jeg begynte med Mark Leonards korte, impresjonistiske, begeistrede og nokså anderledes kinabok. En annen av samme type er Jean-Luc Domenachs *La Chine m'inquiète* fra 2009, som virkelig representerer en slags “kjerringa mot strømmen”. Mye av det Domenach sier går i stikk motsatt retning av hovedtendensen.⁸⁶ Domenachs grunnlag for å kunne ta Kina på pulsen er langt bedre enn Leonards. Domenach snakker kinesisk, oppholdt seg i Kina i fem år og reiste mye rundt i landet før han skrev boka si. Han begynner på samme måte som så mange andre med å fastslå at det kinesiske regimet har greid å fornye seg og konsolidere sin makt. Ellers ser han det samme som Ljunggren, nemlig et land delt i to verdener: blomstrende byer og en landsbygd som fortsatt lever i ussel fattigdom. De rike er ustyrtelig rike. Kina har 66 milliardærer (regnet i euro!) og 440 000 euro-millionærer. Landet styres av et rikt og

⁸⁴ Börje Ljunggren 2009 (2. utgave). *Kina. Vår tids drama* (Stockholm: Hjalmarson och Högberg): 459.

⁸⁵ Elizabeth C. Economy 2004. *The River Runs Black* (Ithaca: Cornell University Press). Elizabeth C. Economy 2010. “The Game Changer. Coping With China's Foreign Policy Revolution.” *Foreign Affairs* 89(6) November-December: 142-152.

⁸⁶ Jean-Luc Domenach 2009 (2. utgave). *La Chine m'inquiète* (Paris: Perrin).

mektig pluto-byråkrati, en sammenfiltret elite av makt- og pengemenn. Næringslivslederne er samtidig partisjefer. Miljødeleggelsene er enorme. Kinas kvinner er utnyttet og undertrykket og begår ofte selvmord. Arbeiderne er grovt utnyttet. Der andre legger vekt på hvor mye Kina satser på utdanning og forskning, merker Domenach seg at bare 275.000 av den millionen kinesere som har tatt utdanning i utlandet, har vendt tilbake etter fullførte studier. Det finnes ingen nye produkter som er oppfunnet i Kina. Kinesisk høyteknologi er verken høy eller kinesisk. Hvis Kinas økonomiske vekst fortsetter i samme tempo som hittil, vil det bety at en stadig større del av verdens samlede produksjon flyttes til Kina, med de konsekvenser det ville få for de landene der det ikke lenger foregår noen produksjon av betydning. Men det blir ikke noe av, sier Domenach, for det henger flere damokles-sverd over den kinesiske økonomien: landbrukets krise, den forgjeldede statseide industrien og et dårlig organisert finanssystem. Helsetilstanden og helsestellet er i en elendig forfatning. Kostnadsnivået i Kina, både lønninger og andre priser, er i ferd med å øke slik at landets konkurransedyktighet avtar, særlig i kystprovinsene. Den raske økonomiske veksten som utgjør regimets stolthet, kan i neste omgang ødelegge regimet. Kineserne har liten tro på fremtiden, men håper bare at veksten skal fortsette så lenge som mulig. Veksten utgjør regimets eneste grunnlag for legitimitet. Når partiet faller fra hverandre, kan det gi grunnlag for demokratisering, sier Domenach, når ulike grupperinger i partiet blir tvunget til å løse sine uoverensstemmelser. Her tenker han på samme måte som Zheng Yongnian, men Domenach tror ikke på noe varig demokrati. På samme måte som i Russland vil demokratiet raskt vike plassen for en ny autoritær nasjonalisme, ikke totalitær, men kanskje en ny versjon av Chiang Kai-sheks Kuomintang.⁸⁷

Domenach spår ikke noen oppløsning av den kinesiske enhetsstaten, men han tror det vil bli økte konflikter mellom provinsene, og han beretter om hvor overrasket han ble da han først oppdaget hvor lite patriotiske de fleste kinesere er. Han møtte hele tida folk som drømte om å reise ut og som næret en nesegrus beundring for Vesten. Det gjenstår faktisk å bygge opp en kinesisk nasjonalisme, hevder Domenach, i motstrid med det som sies av Gries, Hughes, Shirk og andre. Nå skrev Domenach boka si før OL 2008. I et etterord til andreutgaven bemerker han hvordan OL og de utenlandske protestene ga støtet til en bred folkelig

⁸⁷ “En URSS, c’est le Parti communiste lui-même qui s’est divisé puis vidé d’une large part de sa substance, et la démocratie est sortie directement de cette décomposition à la fois politique et régionale. Ce qui n’a pas empêché par la suite sa manipulation au service d’un autoritarisme à la fois nationaliste et mafieux. Un tel schéma pourrait fonctionner en Chine : la montée du désordre entraînerait l’appel à un pouvoir autoritaire tout en limitant son effectivité. ...” Jean-Luc Domenach 2009 (2. utgave). *La Chine m’inquiète* (Paris: Perrin): 141.

nasjonalisme. Han mener derfor at 2008 vil bli stående som et viktig år i kinesisk historie. Tross all Domenachs bekymring tror han ikke nødvendigvis at partiregimet vil falle. Han tar oss ikke helt tilbake der Chang var i 2002. Likevel er Domenach den av mine forfattere som kommer nærmest Chang når det gjelder å spå kommunistregimets undergang. De to har en god del felles argumenter, men deres grunnholdning er svært ulike. Mens Chang er begeistret for den kinesiske kapitalismen, som han stoler på at vil rive teppet bort under kommunistpartiet slik at Kina kan slutte seg til den frie, demokratisk-kapitalistiske verden, er det den utøylede kinesiske kapitalismen som bekymrer Domenach. Ikke slik å forstå at han uttrykker noen glødende kjærlighet til kommunistpartiet, men hvis Kina gjennomfører demokratiske reformer, tror han altså ikke at demokratiet kan vare. Domenach spiller rollen som Cassandra.

8. Avsluttende vurderinger

Før jeg avslutter med en slags anbefalt leseliste, vil jeg si noe om mine egne vurderinger, skjønt jeg har et dårligere grunnlag for å spå om Kinas fremtid enn de aller fleste av de omtalte forfatterne. Jeg er enig med dem som sier det er liten fare for krig mellom Kina og USA. Frykt for konsekvensene av en moderne storkrig vil bidra til at begge lands regjeringer gjør sitt ytterste for å unngå konfrontasjon. Dessuten er kineserne glødende opptatt av å lære av de feil som Tyskland, Japan og Sovjetunionen gjorde da de økte sin makt og kom i krig eller kald krig med datidas ledende makter. Mark Leonards bok beretter levende om den kinesiske læreprosessen, som også nevnes i flere av de andre bøkene. Jeg regner det heller ikke for sannsynlig at det kinesiske lederskapet vil føre en aggressiv utenrikspolitikk for å tilfredsstillende en hjemlig, nasjonalistisk opinion. Det M. Taylor Fravel finner ut i studien *Strong Borders, Secure Nation* om at Kina har vist særlig stor kompromissvilje i forhold til nabostater i de periodene hvor Kinas indre stabilitet var truet, er interessant og lovende.⁸⁸ Kineserne vil gjøre klokt i å tenke på samme måte om sine grenser i havet som de har gjort på land: forhandle seg frem til havrettsbaserte avtaler med nabolandene for å sikre seg mot ufred, kapprustning og amerikansk innblanding. De kinesiske lederne vil for all del unngå indre og ytre konflikt samtidig, og det tilsier moderasjon og anvendelse av konstruktivt diplomati også når det gjelder havgrenser.

⁸⁸ M. Taylor Fravel 2008. *Strong Borders Secure Nation. Cooperation and Conflict in China's Territorial Disputes* (Princeton: Princeton University Press).

Fravels ypperlige studie viser hvilken essensiell innsats for freden som utføres av all verdens grenseforhandlere, landmålere og produsenter av grensesteiner. Avtalte, kartlagte og avmerkede grenser fjerner mye av grunnlaget for væpnet konflikt mellom stater. Her er jeg fullstendig enig med Fravel og uenig med realisten Robert Ross, som nærmest hevder at grenseavtaler er verdiløse fordi grensetvister ikke utgjør noen årsak til konflikt, men bare er symptomer på manglende sikkerhet: “Kapabiliteter, ikke diplomati, skaper sikkerhet”, hevder Ross. Derfor er ikke grensetvister årsak til konflikt. Tvert imot, hevder han, er det konflikter om sikkerhet som er årsak til grensetvister. Mange grensetvister “forblir latente” når stater ser det som nødvendig å samarbeide strategisk, men dukker opp igjen når forhold mellom stater endrer seg til det verre.⁸⁹ Ross ser fullstendig bort fra betydningen av traktater og folkerett. For ham er det ingen forskjell på en uløst og en løst grensetvist. Her er det Fravel, ikke Ross, som har rett. Når det er blitt så mye mindre krig mellom stater i verden, har det sammenheng med at så mange grenser er blitt endelig avtalt. Med inspirasjon fra de siste par tiårenes globalisering er det blitt sagt og skrevet mye om verdien av et post-nasjonalt “grenseløst samfunn”. Det som ikke sies like ofte, er at de åpne grensene er de som er endegyldig avtalt og alment akseptert. Faste grenser er åpne grenser. Omstridte grenser er ofte stengt, ja til og med minelagt. Det “grenseløse samfunn” er derfor et samfunn med faste, avtalte grenser.

Jeg har arbeidet mye med Kinas havgrense-politikk, som ikke har vært like fremsynt som på land. Selv nå, kort etter at den kinesisk-japanske konflikten om Diaoyu/Senkaku-klippene tilspisset seg i september 2010, tror jeg ikke på noen militær konflikt i havet og heller ikke at strid om skjær skal utløse noen storkonflikt på land. Den kinesiske folkehæren har ikke vært i krig siden den invaderte Vietnam i 1979 (bortsett fra artilleridueller ved grensen til Vietnam frem til 1987 og et lite sjøslag i Spratly-øygruppen i 1988). Jeg tror ikke den kommer til å høste noen kamperfaring de nærmeste årene heller, med mindre den skulle komme opp i en konflikt der USA støtter Kina - eller omvendt. Jeg er enig med Halper og Ross i at Kina ikke på flere tiår vil kunne utfordre USAs militære overlegenhet og regner med at dette bidrar til fortsatt kinesisk moderasjon. Her må vi også huske på at USAs alliansepartner Japan er en sterk militærmakt i seg selv, samt at India trolig heller vil støtte USA enn Kina i et

⁸⁹ “...they claim that the resolution of border disputes allows China to look forward to continued territorial security. This argument, however, misconstrues the sources of national security. Capabilities, not diplomacy, create security. In this respect, border disputes do not cause security conflicts. Rather, security conflicts cause border disputes. Many border disputes remain latent because of the imperative of strategic cooperation. Once relative capabilities change and security conflict develops, border disputes become salient. Escalated border conflict is a symptom of conflict, not its cause.” Glosny, Michael A. and Philip C. Saunders, Robert S. Ross, “Debating China’s Naval Nationalism.” *International Security* 35(2): 170.

stormaktsoppgjør. USA og Kina vil fortsatt gjøre hva de kan for å unngå en konflikt om Taiwan, og USA vil ikke blande seg inn i striden om øyer, skjær og maritim avgrensning av Sørkina- og Østkinahavet, såfremt Kina forlitter seg på diplomati og unngår maktbruk.⁹⁰ Risikoen for en ny “kald krig” mellom Kina og USA, innledet av handelskrig og etterfulgt av kraftig opprustning og en serie episoder i havet, er større, men likevel relativt liten. Både Kina og USA har kollossalt mye å tape på å isolere seg i forhold til hverandre, ikke minst økonomisk.

Jeg er mindre sikker på at Kina kommer til å unngå væpnede konflikter internt. Desperasjonen hos uigurene og tibetanerne over den tiltagende han-kinesiske dominansen i det de oppfatter som sine områder, gjør nye opprør og ny undertrykkelse sannsynlig. Samtidig har den økonomiske veksten i Kinas mest fremskredne provinser skapt så mye ulikhet og så mye konfliktstoff også i den han-kinesiske flertallsbefolkningen at det må være uhyre vanskelig å håndtere. Det har gått bra lenge, men jeg er enig med dem sier at behovet for politisk reform er akutt. Jeg er mindre imponert enn David Shambaugh av Kommunistpartiets evne til å tilpasse seg. Også han sier forøvrig at Kinas nåværende utviklingsfase er preget av en revolusjon i voksende forventninger og krav fra offentligheten om høyere levestandard, men legger til at partiet vil kunne svare effektivt på økende krav.⁹¹ Er nå det så sikkert? Kinas ledere har ikke våget å la domstoler og media bli tilstrekkelig selvstendige til å kunne gripe inn og avsløre korrupsjon blant høyt plasserte partikadre. Slike saker tas bare internt i partiet og avgjøres derfor gjennom nettverks-makt. Kinas ledere har heller ikke vist at de kan føre en økonomisk politikk som reduserer befolknings overdrevne sparing og øker den innenlandske etterspørselen. Et kanskje enda klarere uttrykk for manglende evne til reform er at Kina fortsatt praktiserer ettbarnspolitikken, mange år etter at så vel kinesiske som utenlandske demografer påpekte at den vil bidra til befolkningsnedgang slik at stadig færre unge må fø på stadig flere gamle. Ettbarnspolitikken er i dag fullstendig anakronistisk, men treghet i systemet gjør at den opprettholdes likevel for over halvparten av befolkningen.

⁹⁰ David Shambaugh hevder forøvrig at faren for en konflikt om Taiwan nå er borte: “Game Over”. David Shambaugh 2010. “A New China Requires a New US Strategy.” *Current History* 109 (728), September: 224. Richard McGregor gir også Hu Jintao ros for å ha hentet inn igjen Taiwan-politikken etter at Jiang Zemin hadde spilt på lag med Kinas militære hauer. *The Party* (Harper 2010): 106.

⁹¹ “...as Samuel Huntington’s typology predicted, China – and the CCP – have entered into a qualitatively new phase of development. This phase is characterized by the revolution of rising expectations and rising public demands for an improved quality of life. ... if managed carefully, the CCP can adapt and respond effectively to the rising demands placed upon it by society.” David Shambaugh 2008. *China’s Communist Party. Atrophy and Adaptation* (Berkeley: University of California Press): 167, 169.

De kinesiske lederne har vist en imponerende evne til å satse det som skal til for å holde i gang en hurtig økonomisk vekst, og de har gjort mye for at Kina skal kunne hevde seg på et marked for grønne produkter (solcellepaneler o.a.), men når det gjelder evnen til å gjennomføre endringer som krever et oppgjør med store byråkratier, er merittlisten mindre imponerende. Her er noen av argumentene hos Minxin Pei og Susan Shirk fortsatt gyldige. Frykten for å underminere partiets makt hindrer nødvendige reformer. Jeg tror vi skal følge godt med i hvordan de økende økonomiske og sosiale motsetningene i det kinesiske samfunnet påvirker interne konflikter og hvordan kommunistpartiet håndterer dem. Her kan vi hente stoff til ettertanke hos Pei, Shirk, Lampton og Ljunggren. De to sistnevntes bøker er ikke så lette å sette på formel, fordi de ikke kommer med sterke påstander eller bastante spådommer, men det de skriver om Kinas interne problemer, gir grunnlag for en god del av den bekymring som Domenach gir et overdrevet uttrykk for.

Om det skal finnes håp for en lykkelig og fredelig utgang på alle de problemene som følger i kjølvannet av Kinas fenomenale fremvekst, må det ligge i fremtidige kommunistlederes mot og evne til å gi rom for offentlig debatt om de fundamentale spørsmål som beskrives i Mark Leonards friske innspill. Det nytter ikke å kamuflere moderniseringens mange konflikter bak retoriske appeller om ”samfunnsharmoni”. Motsetningene mellom høyre- og venstrekrefter må få utfolde seg. Ledere til høyre og venstre må få mobilisere støtte hver på sin kant i befolkningen. Åpen diskusjon og meningsdannelse om Kinas utviklingsretning vil være den beste måte å sikre seg mot store politiske feilslag fra lederskapets side og mot det kaos alle frykter så sterkt. Åpen debatt er også en forutsetning for at kineserne skal ta makten over sin egen historie og sørge for at de beste og mest oppdaterte undersøkelsene gjøres av kinesere og utgis i bøker og artikler på kinesisk. Derfor er det tragisk at viktige debatter av den typen som pågikk frem mot og under Kinas Kommunistiske Partis 17. Sentralkomiténs 5. plenum i oktober 2010 nesten utelukkende skjedde i de lukkede rom. Det kan tenkes å få en gunstig virkning at Sentralkomiteens møte ble forstyrret av Den norske nobelkomiténs tildeling av Nobels fredspris til dissidenten Liu Xiaobo. Det økte temperaturen rundt møtet og styrket også oppmerksomheten om en serie taler holdt av Kinas statsminister Wen Jiabao om nødvendigheten av demokratisk reform.

Sammen med Kinas økonomiske vekst har Kina opplevd en medie-eksplosjon, ikke bare på internett og via mobiltelefoner, men også gjennom en kraftig vekst i utgivelsen av tradisjonelt

innbundne bøker, trykte aviser og tidsskrifter.⁹² Utallige forskningsinstitutter og konsultantselskaper er blitt opprettet, ofte i et symbiotisk samvirke. Kinesernes kunnskap om verden har økt med forbløffende hast. Et reservoar av intellektuell kraft står klar rundt om i Kina til å diskutere landets fortsatte utviklingsvei hvis det lettes på trykket fra partiets, sikkerhetstjenestenes og propagandadepartementets apparater.⁹³ En av sensurens virkninger er å ytterligere forsterke betydningen av raske medier, der nyheter og meninger kan spres så hurtig at sensuren ikke når å følge med. Fordi Twitter er forbudt i Kina, er den blitt et av de fremste redskapene for usensurert politisk debatt.⁹⁴

Jeg gir gjerne Martin Jacques rett i at det finnes flere moderniteter og at Kina er i ferd med å skape seg sin egen, men Kinas modernitet vil på samme måte som andre moderniteter trives best i et system med respekt for fundamentale menneskerettigheter, fri meningsdannelse, frie valg og uavhengige domstoler.

Det som kan avgjøre om “vår tids drama” ender opp som tragedie eller et lykkelig epos, kan være om kommunistpartiets femte generasjon av ledere gir befolkningen mulighet for å uttrykke og kjempe for sine meninger, krav og interesser uten å risikere å bli undertrykket. Her ligger betydningen av Nobels fredspris for 2010.

La meg helt til sist gi noen “leseråd”. Basert på mine subjektive inntrykk kan de omtalte bøkene rangeres etter analytisk klarhet, ny innsikt (enten empirisk eller teoretisk), grundighet/pålitelighet og lesbarhet (litterær kvalitet) innenfor en skala fra 1 til 10. For moro skyld tar jeg også med en totalsum for hver enkelt bok:

⁹² Minxin Pei 2006. *China's Trapped Transition. The Limits of Developmental Autocracy* (Cambridge MA: Harvard University Press): 2.

⁹³ Se oppropet som 23 kinesiske forskere, intellektuelle og mediefolk kom med foran Sentralkomiteens møte i oktober 2010 (skrevet før nobelkomiteens bekjentgjørelse 8. oktober, men offentliggjort tre dager etter): <http://cmp.hku.hk/2010/10/13/8035/>

⁹⁴ Elizabeth C. Economy 2004. *The River Runs Black* (Ithaca: Cornell University Press). Elizabeth C. Economy 2010. “The Game Changer. Coping With China's Foreign Policy Revolution.” *Foreign Affairs* 89(6) November-December: 142-152.

Tabell 1: Kina-litteratur rangert på en skala fra 1 til 10

Forfatter	Analyse	Ny innsikt	Grundighet	Lesbarhet	Sum
Fravel	9	9	8	6	32
Hughes	8	5	7	8	28
Shambaugh	8	7	8	5	28
Ross	9	5	6	7	27
Shirk	7	5	6	9	27
Ljunggren	6	6	8	7	27
Lampton	7	6	8	6	27
Mearsheimer	10	5	4	8	27
Kupchan	7	7	6	6	26
Domenach	4	9	4	8	25
Zheng	7	9	5	4	25
Gries	6	7	7	3	23
Kang	7	5	3	7	22
Coulomb	4	5	4	9	22
Lam	3	8	8	3	22
McGregor	3	6	4	8	21
Leonard	3	6	3	9	21
Pei	5	5	5	4	19
Jacques	3	6	2	7	18
Halper	4	2	2	7	15
Mann	3	2	2	8	15
Bernstein/Munro	4	2	2	6	14
Chang	3	4	2	3	12
Carpenter	2	1	1	3	7
Babbin/Timperlake	1	1	1	2	5

Det finnes en viktig forskjell i bøkernes tilnærming som ennå bare er nevnt mellom linjene. Mens de fleste er universalistiske, d.v.s. at de i hovedsak behandler Kina på samme måte som de ville behandlet andre land, er noen kulturspesifikke (eller kulturellevistiske). De sistnevnte ser på Kina som noe særegent, en kultur som må forstås med andre metoder enn andre samfunn. Alle erkjenner selvsagt betydningen av innsikt i kinesisk språk, skikk, tankeliv og historie, men noen velger som sitt utgangspunkt at det er denne innsikten som gir nøkkelen til å forstå det moderne Kina. De legger vekt på at Kina er noe mer enn en nasjon, nemlig en sivilisasjon. Et berømt utsagn som ofte siteres er at Kina er en "sivilisasjon forkledt som en nasjon".

Bøkene til Babbin/Timperlake, Carpenter, Halper, Leonard, Mann og Mearsheimer er universalistiske og bygger på begrensede kunnskaper om Kina. Mearsheimers bok, må det på nytt understrekes, er ikke en bok om Kina, men en generell bok om maktkamp mellom stater.

Bøkene til Bernstein og Munro, Chang, Domenach, Fravel, Hughes, Lam, Lampton, Ljunggren, McGregor, Pei, Ross, Shambaugh og Shirk er universalistiske, men samtidig preget av betydelig kunnskap om Kina.

Bøkene til Coulomb, Jacques, Kang og Zheng har en kulturspesifikk tilnærming. For dem er Kina annerledes fordi Kina er kinesisk.

Hvilke av bøkene vil jeg særlig anbefale? For dem som ikke har lest mye om Kina, står Shirk og Ljunggren høyest på min liste. Ljunggrens bok er mer oppdatert enn Shirks, men Shirks er lettere å lese fordi den har en klar og tydelig tese. For dem som først og fremst er opptatt av det kinesisk-amerikanske forholdet og regional sikkerhet i Øst-Asia må Mearsheimers teori-bok og Ross' artikkelsamling være obligatorisk lesning. Her finnes det forøvrig en enorm litteratur. Den beste innføringen i utviklingen av Øst-Asias internasjonale relasjoner er Michael Yahudas *International Politics of the Asia-Pacific* (London: RoutledgeCurzon). Den kom første gang i 1996. En tredje revidert utgave vil bli utgitt i mars 2011. De som allerede vet en del om Kina, vil kunne utdype sine kunnskaper ved hjelp av Lampton, Zheng og Shambaughs grundige og innsiktsfulle studier. Og de som ikke liker detaljer eller nyanser, men gjerne vil la seg inspirere eller provosere av velskrevne debattbøker med friske synspunkter, vil kunne glede seg over eller hisse seg opp over Leonard, Domenach eller Mann.

8. Litteraturliste

Omtalte bøker

Babbin, Jed og Edward Timperlake 2006. *Showdown. Why China Wants War with the United States* (Wash., DC: Regnery).

Bernstein, Richard og Ross H. Munro 1997, 1998. *The Coming Conflict With China* (New York, NY: Alfred A. Knopf 1997; Vintage Books 1998).

Carpenter, Ted Galen 2005. *America's Coming War With China. A Collision Course Over Taiwan* (New York: NY: Palgrave MacMillan).

Chang, Gordon G. 2002. *The Coming Collapse of China* (London: Arrow).

Coulomb, Cathérine 2007. *Chine, le nouveau centre du monde?* (Paris: l'Aube).

Domenach, Jean-Luc 2009. *La Chine m'inquiète* (Paris: Perrin).

Fravel, M. Taylor 2008. *Strong Borders Secure Nation. Cooperation and Conflict in China's Territorial Disputes* (Princeton NJ: Princeton University Press).

Gries, Peter Hays 2004. *China's New Nationalism* (Berkeley: Univ. of California Press).

Halper, Stefan 2010. *The Beijing Consensus: How China's Authoritarian Model Will Dominate the Twenty-First Century* (New York, NY: Basic Books).

Hughes, Christopher R. 2006. *Chinese Nationalism in the Global Era* (London: Routledge).

Ikenberry, G. John 2008. "The Rise of China: Power, Institutions, and the Western Order." I Robert S. Ross og Zhu Feng. *China's Ascent. Power, Security, and the Future of International Politics* (Ithaca NY: Cornell University Press): 89-114.

Jacques, Martin 2009. *When China Rules the World. The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World* (London: Allen Lane).

Kang, David 2007: *China Rising. Peace, Power, and Order in East Asia* (New York NY: Columbia University Press).

Kupchan, Charles A. 2010. *How Enemies Become Friends. The Sources of Stable Peace* (Princeton NJ: Princeton University Press).

Lam, Willy Wo-Lap 2006. *Chinese Politics in the Hu Jintao Era: New Leaders, New Challenges* (Armonk NY: M. E. Sharpe).

Leonard, Mark 2008. *What Does China Think?* (London: Fourth Estate).

Ljunggren, Börje 2009. *Kina – vår tids drama* (Stockholm: Hjalmarson & Högberg).

McGregor, Richard 2010. *The Party. The Secret World of China's Communist Rulers* (New York NY: Harper).

Mann, James 2007. *The China Fantasy. How Our Leaders Explain Away Chinese Repression* (New York NY: Viking Penguin).

Mearsheimer, John 2001. *The Tragedy of Great Power Politics* (New York, NY: W.W. Norton).

Pei Minxin 2006. *China's Trapped Transition. The Limits of Developmental Autocracy* (Cambridge MA: Harvard University Press).

Ross, Robert S. 2009. *Chinese Security Policy. Structure, Power and Politics* (London: Routledge).

Shambaugh, David 2008. *China's Communist Party. Atrophy and Adaptation* (Berkeley: University of California Press).

Shirk, Susan L. 2007. *China, Fragile Superpower. How China's Internal Politics Could Derail Its Peaceful Rise* (Oxford: Oxford University Press).

Zheng Yongnian 2010. *The Chinese Communist Party as Organizational Emperor* (London: Routledge).

Annen litteratur som er nevnt

Becker, Jasper 1996: *Hungry Ghosts: Mao's Secret Famine* (New York: Henry Holt).

Chang, Gordon G. 2006. "Halfway to China's Collapse." *Far Eastern Economic Review* 169 (5), June: 25-28.

Dikötter, Frank 2010. *Mao's Great Famine* (New York: Walker).

Economy, Elizabeth C. 2004. *The River Runs Black* (Ithaca: Cornell University Press).

Economy, Elizabeth C. 2010. "The Game Changer. Coping With China's Foreign Policy Revolution." *Foreign Affairs* 89(6) November-December: 142-152.

Fravel, M. Taylor and Evan S. Medeiros 2010. "China's Search for Assured Retaliation: The Evolution of Chinese Nuclear Strategy and Force Structure." *International Security* 35(2): 48-87.

Færøvik, Torbjørn 2004. *Kina, en reise på livets elv* (Oslo: Cappelen).

Færøvik, Torbjørn 2009. *Midtens rike. En vandring i Kinas historie* (Oslo: Cappelen).

Galtung, Marte Kjær 2009, *Kina, folket, historien, politikken, kulturen* (Oslo: Aschehoug).

Glosny, Michael A. and Philip C. Saunders, Robert S. Ross, "Debating China's Naval Nationalism." *International Security* 35(2): 161-175.

- Jacques, Martin 2009. Intervju med Andrew Moody, *China Daily* 19. september. Lastet ned 21. oktober 2010 fra: http://www.chinadaily.com.cn/cityguide/2009-09/09/content_8671223.htm
- Johnson, Ian 2010. "The Party: Impenetrable, All Powerful", *New York Review of Books*, 30. september: 69-72.
- Kristoffersen, Henning 2008. *Det nye Kina. Kinesisk handel, kultur og politikk* (Oslo: Universitetsforlaget).
- Kupchan, Charles A. 2010. "Soothing China-U.S. Tensions." *New York Times* 30. mars og *International Herald Tribune* 31. mars.
- Lampton, David M. 2001. *Same Bed Different Dreams. Managing U.S.-China Relations 1989-2000* (Berkeley: University of California Press).
- Leonard, Mark 2005. *Why Europe Will Run the 21st Century* (London: 4th Estate).
- Li, Rex 2009. *A Rising China and Security in East Asia. Identity construction and security discourse* (London: Routledge).
- MacFarquhar, Roderick og Mikael Schönhals 2008. *Mao's Last Revolution* (Cambridge MA: Harvard University Press).
- Nye, Joseph 2002. *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone* (Oxford: Oxford University Press).
- Page, Jeremy 2010. "China Tests New Political Model in Shenzhen." *Washington Post* 18. oktober. Lastet ned 21. oktober 2010 fra: http://online.wsj.com/article/SB10001424052702304250404575558103303251616.html?mod=googlenews_wsj
- Ross, Robert S. og Zhu Feng 2008. *China's Ascent. Power, Security, and the Future of International Politics* (Ithaca NY: Cornell University Press).
- Ross, Robert S., Øystein Tunsjø og Zhang Tuosheng, red. 2010. *US-China-EU Relations: Managing the new world order* (London: Routledge).
- Ross, Robert S. 2009. "China's Naval Nationalism. Sources, Prospects, and the U.S. Response." *International Security* 34(2): 46-81.
- Shambaugh 2010. "A New China Requires a New US Strategy." *Current History* 109 (728), September: 219-226.
- Tunsjø, Øystein 2008. *US Taiwan Policy: Constructing the Triangle* (London: Routledge).
- Tønnesson, Stein 2009. "The Class route to nationhood: China, Vietnam, Norway, Cyprus – and France." *Nations and Nationalism* 15(3): 375-395.

Wang Feng 2010. "China's Population Destiny: The Looming Crisis." *Current History* 109 (728) September: 244-251.

Yahuda, Michael 2011 (rev. utg.). *International Politics of the Asia-Pacific* (London: RoutledgeCurzon).

Yang Jisheng 2008. *Mubei: Zhongguo luishi niandai dajihuang jishi* (Hong Kong: Tiandi tushu youxian gongsi).

Zhao Suisheng 2004. *A Nation-State by Construction* (Stanford: Stanford University Press).